535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 1

KÜRD DÎPLOMAT

xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır
Heydər Əliyev

№ 23 (535) 17 - 23 İyun, Hezîran sal. il 2023
Ji meha şûbatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û sîyasî

Qiyməti: / Hêjaye: 40 qəpik

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!

Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məsçidləri.

Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.

Səbahəddin Eloğlu

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev Müdafiə Nazirliyinin komando hərbi hissələrinin birində yaradılan şəraitlə tanış olub, hərbi hissəyə Döyüş bayrağını təqdim edib

Səh. 8

Kürd imperatorluqları

Səh. 2

Serok Nêçîrvan Barzanî diçe Almanyayê

Səh. 4-5

Simko inqilabının Kürdüstan və Azərbaycan tarixində önəmi və rolu

Səh. 11

Mesrûr Barzanî: Av çavkaniyek aborî û niştimanî ya gelek girîng û binirx e

Səh. 13

Eger dewleta we tune be, hûn nikarin goristanekê jî biparêzin

Səh. 12

Xiyaneta li Kerkukê li Sileymaniyeyê dubare dibe...

Prezident İlham Əliyev OPEC-in baş katibini qəbul edib Səh. 2

XVI və XVII əsrdə yaşamış olan məşhur kürd alim, şair, ədəbiyyatçı və Sufi melayê Cıziri Səh. 9

Daha 15 məcburi köçkün ailəsi yola salındı Səh. 3

Daxuyaniya civîna Serokwezîrê Herêma Kurdistanê û Serokomarê Səh. 10

“Kürdüstan Bölgəsi ilə Azərbaycan Respublikası arasında əlaqələr yaradılmalıdır” Səh. 6-7

Petrola Kurdistanê - Bexda û Engerê li hev nekirin, Barzanî û Erdogan civiyan Səh. 11

Səh. 12

Em bi dîplomasîyek serkeftî gihîştin van rojan

Səh. 20

Министр: В Курдистане нет политзаключенных

Səh. 18

Экс-лидер прокурдской партии Турции сожалеет о решении поддержать Кылычдароглу на выборах

Səh. 10

Konsula Brîtanyayê: Herêma Kurdistanê di beşdariya jinan a siyasetê de di asteke nuwaze de ye

535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 2

Prezident İlham Əliyev Müdafiə Nazirliyinin komando hərbi hissələrinin birində yaradılan şəraitlə tanış olub, hərbi hissəyə Döyüş bayrağını təqdim edib

İyunun 23-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev Müdafiə Nazirliyinin komando hərbi hissələrinin birində yaradılan şəraitlə tanış olub, hərbi hissəyə Döyüş bayrağını təqdim edib.

Müdafiə naziri, general-polkovnik Zakir Həsənov Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevə raport verdi.

Dövlətimizin başçısı Ümummilli Lider Heydər Əliyevin hərbi hissənin ərazisindəki abidəsi önünə gül dəstələri düzdü, Ulu Öndərin əziz xatirəsini ehtiramla yad etdi.

Sonra Prezident İlham Əliyev şəxsi heyətin atış vərdişlərini təkmilləşdirməsi üçün təyin olunmuş qapalı atış şəhərciyinə baxdı. Məruzə olundu ki, burada tapança, pnevmatik silah və kiçikçaplı tüfənglərdən atəş açmaq üçün nəzərdə tutulmuş 25 metr uzunluğunda iki atış zolağı, həmçinin atışın nəticələri əks olunan monitor mövcuddur.

Dövlətimizin başçısı komandoların fiziki hazırlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün zəruri trenajor və digər idman avadanlıqları ilə təchiz olunmuş qapalı idman zalına gələrək buradakı şəraitlə maraqlandı.

Hərbi hissədəki açıq idman şəhərciyində isə güc məşğələlərinin icrası üçün avadanlıqlar, dözümlülüyün artırılması məqsədilə maneələr zolağı, eləcə də futbol, voleybol, uzunluğa və hündürlüyə tullanma meydançaları yaradılıb. Ali Baş Komandan burada komandoların intensiv hazırlıq məşqlərini izlədi.

Sonra Ali Baş Komandan əsgər yataqxanasında yaradılan şəraitlə tanış oldu, oradakı silah otağı, əşya anbarı, şəxsi heyətin mənəvi-psixoloji hazırlığı üçün ideoloji iş və digər inzibati otaqlara baxdı. Silah otağında Prezident İlham Əliyevə əksəriyyəti Azərbaycan istehsalı olan silah nümunələrinin taktiki-texniki xüsusiyyətləri barədə məlumat verildi.

Əşya anbarında nümayiş etdirilən müxtəlif hərbi geyim formaları arasında Azərbaycan Ordusunda yeni tətbiq olunacaq səhra geyim forması da təqdim edildi.

Sonra dövlətimizin başçısı hərbi hissənin sıra meydanına gəldi.

Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevə hərbi hissəyə Döyüş bayrağının təqdim edilməsi mərasiminə hazırlıq barədə məruzə olundu.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin və ölkəmizin ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizədə həlak olan şəhidlərimizin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edildi. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni səsləndirildi.

Dövlətimizin başçısı tədbirdə çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyev OPEC-in baş katibini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyunun 19-da Neft İxrac edən Ölkələr Təşkilatının (OPEC) Baş katibi Haysam Əl-Qaysı qəbul edib.

Haysam Əl-Qays, ilk növbədə, Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının energetika naziri, Şahzadə Əbdül Əziz bin Salman Əl-Səudun salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Şahzadə Əbdül Əziz bin Salman Əl-Səuda çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə Azərbaycanla OPEC+ ölkələri arasında uğurlu əməkdaşlığın həyata keçirildiyi qeyd edildi. Baş katib vurğuladı ki, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan OPEC+ formatı yaranan ilk gündən bu əməkdaşlığa böyük töhfə verir və o, buna görə dövlətimizin başçısına minnətdarlığını bildirdi.

Eyni zamanda, bu gün qlobal neft bazarında OPEC+ formatında fəaliyyətin roluna toxunuldu, indiyədək bu bazarda sabitliyin əldə edilməsinin məhz bu formatda həyata keçirilən fəaliyyət nəticəsində mümkün olduğu xüsusi qeyd edildi.

Söhbət zamanı bu gün "fossil" yanacaqlar sahəsində mövcud olan məsələlər müzakirə edildi, gələcəkdə bu sahəyə investisiyaların ayrılmasının vacibliyi bildirildi. Dünya iqtisadiyyatının artması nəticəsində ümumilikdə enerjiyə çoxalan tələbat nəzərə alınaraq, bu sahəyə son zamanlarda investisiyaların azaldılmasının müəyyən narahatlıq doğurduğu qeyd olundu.

Görüşdə dünyada yaşıl enerji sahəsində əldə edilən irəliləyişlərlə bərabər, ənənəvi yanacağın oynadığı vacib rol vurğulandı. Ənənəvi enerji sahəsində ətraf mühitə zərərin azaldılması baxımından yeni texnologiyaların tətbiqinin xüsusi əhəmiyyət daşıdığı bildirildi.

Söhbət zamanı əməkdaşlığın perspektivləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Serok Nêçîrvan Barzanî diçe Almanyayê

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî ji bo pêkanîna çend peywendîyên fermî diçe Almanyayê.

Biryar e di 26ê Hezîranê de biçe

paytext Berlînê û tê pêşbînîkirin ku Serok Nêçîrvan Barzanî ligel Serokwezîrê Almanyayê Olaf Scholz bicive.

Cîgira Berdevka Hikûmeta Almanyayê Christiane Hoffmann li Hewlêrê bi Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî re hevdîtin pêk anî û bersiva pirsên rojnamevanan da. Hoffmann, di hevdîtina xwe ya bi Scholz û Barzanî re got ku "Peywendîyên Kerêma Kurdistanê û Almanyayê, pêşhatên herêmê û pirsên berjewendîyên hevbeş ên herdu welatan wê bên rojevê".

Rayedara hikûmeta Almanyayê diyar kir ku piştî hevdîtina her du rêberan wê ti daxuyanîyek çapemenîyê neyê dan. Ev çend sal in di navbera Herêma Kurdistanê û Almanyayê de pêwendîyên bihêz hene. Bi taybet di dema êrişên DAIŞê de, hikûmeta Almanyayê di şerê li dijî DAIŞê de û derbarê koçberan de alîkariyên leşkerî û mirovî pêşkêşî Herêma Kurdistanê kirin.

Almanya ku li dijî êrişên DAIŞê mûşekên MILAN dida Hêzên Pêşmerge, ji sala 2014ê ve jî gelek piştgirî, bi taybet alîkarîya perwerde û şêwirmendîyê da Hêzên Pêşmerge. Heta sala 2016ê 160 serbazên Almanya li Iraq û Herêma Kurdistanê kar dikirin. *rojevakurd.com*

Şanda Amerîkayê: Em piştevaniya Herêma Kurdistanê û Hêzên Pêşmerge dikin

Cîgira Alîkarê Wezîrê Berevaniyê yê Amerîkayê bo Karûbarên Rojhilata Navîn û Fermandarê Giştî ya Hêzên Hevpeymanan li Iraq û Sûriyê, piştevaniya welatê xwe ji bo Herêma Kurdistanê û hêzên Pêşmerge dubare kirin. Îro Çarşema 21ê Hezîrana 2023an, Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî pêşwazî li şandeke Amerîkî kir bi serokatiya Alîkarê Wezîrê Berevaniyê yê Amerîkayê bo Karûbarên Rojhilata Navîn Dana Stroul. Di civînê de ku Fermandarê Giştî yê Hêzên Hevpeymanan li Iraq û Sûriyê General Matthew McFarlane amade bû, Cîgira Alîkarê Wezîrê Berevaniyê yê Amerîkayê, silav û rêzên Wezîrê Berevaniyê yê Amerîkayê ji Serokwezîr Mesrûr Barzanî re gihand û piştevaniya welatê xwe ji bo Herêma Kurdistanê û hêzên Pêşmerge dubare kir.

Mijara sereke ya civînê, gotûbêjkirina li ser pêşveçûnên çaksaziyên Wezareta Pêşmerge û pêngav û rêkarên cîbicîkirina yadaşta hevtêgihiştina navbera Wezareta Pêşmerge û Wezareta Berevaniyê ya Amerîkayê bû. Li ser vê mijarê, Cîgira Alîkarê Wezîrê Berevaniyê yê Amerîkayê destnîşan kir ku Amerîka û Hevpeymaniya Navdewletî, berdewam dibin di piştgirîkirina hêzên Pêşmerge de ji bo rûbirûbûna gefên terorê, bi taybetî DAIŞê, ji bo dilniyabûna ji dubare bihêznebûna wê rêxistina terorê.

Ji aliyê xwe ve, Serokwezîrê Herêma Kurdistanê spas û pêzanînên Herêma Kurdistanê bo piştgiriyên Amerîkayê nîşan da û xwasta Herêma Kurdistanê jî ji bo pêşvebirina pêwendiyên herdu aliyan ligel Amerîkayê dubare kir. Rewşa navçeyên Kurdistanî yên li derveyî Herêma Kurdistanê û bidawîanîna pêla dagirkirina zeviyê cotkarên Kurd û Tirkmen li sînorê Kerkûkê, beşeke din a civînê bû. *KDP.info*

"Daşkəsən rayonunda arıçılıq təsərrüfatının inkişafına dəstək" layihəsi uğurla başa çatıb

Daşkəsən rayonunda yerləşən Çovdar İnteqrəolunmuş Regional Emal Sahəsində "AzerGold" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin təşkilatçılığı, Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin dəstəyi ilə "Daşkəsən rayonunda arıçılıq təsərrüfatının inkişafına dəstək" layihədə iştirak etmiş arıçılıq təsərrüfatı sahiblərinin təltifolunma mərasimi keçirilib.

Tədbirdə Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Əhəd Abıyev, "AzerGold" QSC-nin İdarə Heyətinin sədri Zakir İbrahimov, KOBİA-nın İdarə Heyətinin sədri Orxan Məmmədov, İqtisadiyyat nazirinin müşaviri Niyazi Səfərov, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Heyvandarlığın təşkili və monitorinqi şöbəsinin müdiri Bayandur Rzayev, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin tabeliyində Dövlət Məşğulluq Agentliyinin Gəncə-Daşkəsən Regional Məşğulluq filialının müdiri Elməddin Qurbanov və digər rəsmi şəxslər iştirak ediblər.

Tədbirdə çıxış edən "AzerGold" QSC-nin İdarə Heyətinin sədri Zakir İbrahimov rəhbərlik etdiyi dövlət şirkətinin 2016-cı ildən etibarən dağ-mədən sahəsində mütərəqqi beynəlxalq təcrübə və standartlar əsasında fəaliyyətini təşkil edərək, ölkəmizin qeyri-neft-qaz sektorunun inkişafına öz töhfələrini verdiyini diqqətə çatdırıb. Əldə olunan bu yüksək iqtisadi nailiyyətlər fonunda, "AzerGold" QSC-nin fəaliyyətinin əsas prinsiplərini təbii resurslardan səmərəli istifadə, dayanıqlı inkişaf konsepsiyasının tətbiqi və sosial məsuliyyətliliyin təşkil etdiyini vurğulayıb. "Daşkəsən rayonunda arıçılıq təsərrüfatının inkişafına dəstək" layihəsi barədə ətraflı məlumat verən Zakir İbrahimov layihənin realizə olunmasında əsas məqsədin rayonda kiçik sahibkarlığın inkişafı etdirilməsinə, arıçılığın təşviqi və təbii bal istehsalının artırılmasına və sosialyönümlü dövlət siyasətinə əlavə töhfə vermək olduğunu bildirib.

KOBİA-nın İdarə Heyətinin sədri Orxan Məmmədov arıçılığın inkişafı üçün böyük potensiala malik olan Daşkəsən rayonunda icra edilən layihənin bölgə üçün mühüm sosial-iqtisadi təşəbbüs olduğunu qeyd edib. O, yaradılmış imkanlardan düzgün faydalanan arıçı fermerlərin təsərrüfat fəaliyyətlərində bunun müsbət nəticələrini görəcəyinə, öz təsərrüfatlarını daha da genişləndirməyə nail olacaqlarına əminliyini vurğulayıb.

Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Əhəd Abıyev çıxışında deyib:

- Artıq ikinci ildir ki, "AzerGold" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin təşkilatçılığı Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin dəstəyi ilə Daşkəsən rayonunda "Arıçılıq təsərrüfatının inkişafına dəstək" layihəsi uğurla icra olunmuşdur. Bildiyiniz kimi, Daşkəsən rayonu arıçılığın qədim mərkəzlərindədir. Bu sahə qədim zamanlardan daşkəsənlilərin təsərrüfat həyatında və məişətində əhəmiyyətli yer tutmuşdur. Daşkəsən rayonunun relyefi, bitki örtüyü burada kənd təsərrüfatının ayrı-ayrı sahələri ilə yanaşı, arıçılığın da inkişafına geniş imkanlar açır. Mütəxəssislər tərəfindən "Qızıl Arı" adlandırılan Qabaqtəpə arısı Daşkəsən rayonunun Qabaqtəpə kəndi ətrafında formalaşdığı üçün Qabaqtəpə arısı adlandırılmışdır.

Sel sularının və intensiv dolu yağışlarının rayonumuzda arıçılıq təsərrüfatlarına da ciddi ziyan vurmasına və bu sahənin inkişafına mənfi təsir göstərməsinə baxmayaraq, boz dağ arısının əvvəlki şöhrətini qaytarmaq, arıçılıq ənənəsini yaşatmaq üçün Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyəti tərəfindən son illər bir sıra təsirli tədbirlər həyata keçirilmiş və müsbət nəticələr əldə edilmişdir.

Bu gün yekun mərasimini birlikdə qeyd etdiyimiz "Daşkəsən rayonunda arıçılıq təsərrüfatının inkişafına dəstək" layihəsi də həmin tədbirlərin bir hissəsidir. Layihə çərçivəsində daşkəsənli fermerlərə arıçılığa dair təlimlər keçirilmiş, onlara arı ailələri və dərman preparatları verilmiş, həmçinin bu məqsədlə rayon ərazisində nektar verən ağaclar əkilmişdir.

Rayonumuzda uğurla həyata keçirilən növbəti "Arıçılıq təsərrüfatının inkişafına dəstək" layihəsi də rayon ictimaiyyəti tərəfindən minnətdarlıqla qarşılanmışdır.

Daşkəsən rayonunda ekoloji tarazlığın qorunmasına, habelə yerli arıçı fermerlərə göstərdiyiniz diqqət və qayğıya, yeni iş yerlərinin yaradılmasına və verilən maddi dəstəyə görə Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin idarə heyətinin sədri hörmətli Orxan Məmmədova, "AzerGold" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin idarə heyətinin sədri Zakir İbrahimova və bu işdə zəhməti, əməyi olan hər bir kəsə dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Tədbirdə daha sonra İqtisadiyyat, Kənd Təsərrüfatı və Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi nazirliklərinin nümayəndələri çıxış edərək, regionların sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı qəbul edilən dövlət proqramlarının məqsəd və hədəflərinə uyğun olaraq, "Daşkəsən rayonunda arıçılıq təsərrüfatının inkişafına dəstək" layihəsinin Daşkəsəndə arıçılığın dayanıqlı biznes fəaliyyəti kimi təşviqi baxımından yüksək qiymətləndirdiklərini bildiriblər.

Tədbirin sonunda təlim və praktiki məşğələləri uğurla tamamlayan arıçı fermerlər sertifikatlarla təltif ediliblər. Həmçinin, layihə çərçivəsində arıçılara təqdim edilən aktivlər, o cümlədən zəruri mal və materiallarla tam təchiz edilmiş arı yeşikləri və balsüzən dəzgahlara baxış keçirilib.

Qeyd edək ki, "Daşkəsən rayonunda arıçılıq təsərrüfatının inkişafına dəstək" layihəsi artıq ikinci ildir ki, həyata keçirilir. Layihədə "AzerGold" QSC-nin hasilat və istehsalat fəaliyyəti həyata keçirdiyi "Çovdar" qızıl mədənin yaxınlığında yerləşən kənd və digər yaşayış məntəqələrinin sakinləri iştirak ediblər. İlk dəfə 2022-ci ildə icra edilən layihədən Daşkəsən rayonunun Çovdar, Bayan, Quşçu və Zəylik kəndlərində fəaliyyət göstərən, ümumilikdə 24 nəfər arıçı fermer faydalanıb. Builki layihədə isə Çovdar, Bayan, Quşçu kəndləri, eləcə də Şadax adlanan ərazidə yaşayan 32 nəfər fermer iştirak edib.

Tərtərdə Qurban bayramı ilə əlaqədar kəsim məntəqəsində monitorinq aparılıb

Qurban bayramı günlərində qurbanlıq heyvan kəsimi və satışının müvafiq norma və qaydalara uyğun, rahat həyata keçirilməsi, qeyri-qanuni yerlərdə heyvan satışı və ət kəsiminin qarşısının alınması və digər məsələlərlə bağlı Tərtər Rayon İcra Hakimiyyətində müvafiq qurumların əməkdaşlarından ibarət işçi qrupu yaradılıb.

Tərtər Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Müstəqim Məmmədov işçi qrupunun üzvləri ilə birlikdə qurbanlıq heyvanların kəsiminin təşkil ediləcəyi Tərtər şəhəri, Cavanşir küçəsi 84 ünvanında yerləşən ət kəsim məntəqəsində olub, əlaqədar şəxslərə müvafiq tövsiyyə və tapşırıqlarını verib.

Həmçinin Gigiyena və Epidemiologiya Mərkəzinin işçiləri tərəfindən ət kəsim məntəqəsinin döşəmə və divarları, habelə burada istifadə edilən avadanlıqlar xüsusi məhlulla dezinfeksiya edilib.

Bununla yanaşı, Qurban bayramı günlərində heyvan mənşəli tullantıların vaxtında daşınması, ət kəsimi məntəqəsinin ətrafında təmizliyə riayət olunması üçün Tərtər şəhər Mənzil Kommunal Təsərrüfatı İstehsalat Birliyinin əməkdaşları da gücləndirilmiş iş rejimində çalışacaqlar.

Daha 15 məcburi köçkün ailəsi yola salındı

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin, ölkəmizin Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyeva ilə birlikdə işğaldan azad edilmiş ərazilərə davamlı səfərləri, ərazidə aparılan yenidənqurma və bərpa işlərini şəxsən nəzarətdə saxlaması bütün köçkünlər kimi laçınlılar tərəfindən də minnətdarlıq hissi ilə qarşılanır.

Əraziləri işğaldan azad olunmuş rayon sakinlərinin öz əzəli yurdlarına Böyük Qayıdışını təmin edəcək Dövlət Proqramına əsasən 2023-cü ildə Laçın şəhərinə 700 ailənin, rayonun Zabux və Sus kəndlərinə isə 800-dən çox sakinin köçürülməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bu baxımdan sakinlərin mənzilləri müasir dizaynla tikilərək yenidən bərpa edilmiş, ərazidə müasir tələblərə cavab verən infrastruktur yaradılmışdır. 2023-cü il 25 iyun tarixdə isə səhər saatlarında Laçın şəhərinə qayıdış çərçivəsində 4-cü mərhələdə Laçın şəhərindən olan daha 13 ailə 46 nəfər məcburi köçkün Laçın rayon rəhbərliyinin xeyir-duası ilə Bakı şəhərindən, 1 ailə 2 nəfər Şirvan şəhərindən, 1 ailə 5 nəfər isə Ağcabədi rayonun Taxta Körpü qəsəbəsindən Laçın şəhərinə yola salındı. Vətənə qayıdışın sevincini yaşayan laçınlılar işğal altında olan torpaqlarımızı qısa müddətdə işğaldan azad edərək, dövlətimizin ərazi bütövlüyünü bərpa etməklə onların öz ata-baba yurdlarına qayıtmasına şərait yaratdığına görə Ölkə Prezidenti, Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevə sonsuz təşəkkürlərini və minnətdarlıqlarını bildirirlər.

Niyazi Bayramov Qurban Bayramı günlərində heyvanların satış və kəsim məntəqələrində yaradılan şəraitlə yerində tanış olub

Ölkədə Qurban Bayramı qeyd olunacaq. Respublikanın bütün bölgələrində olduğu kimi, Gəncə şəhərində də qurbanlıq heyvan kəsimi və satışının müvafiq norma və qaydalara uyğun, o cümlədən rahat həyata keçirilməsi məqsədilə məntəqələr yaradılıb. Belə ki, şəhərin "Kəpəz-Bazarı" ASC-də, "İmamzadə" Dini Kompleksinin qurbangahında, M. Bağırov və Bayan küçələrinin ərazisində qurbanlıq heyvanların satışı və kəsimi məntəqələri təşkil olunacaq.

Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Niyazi Bayramov sözügedən məntəqələrə baxış keçirib, burada yaradılan şəraitlə yerində tanış olub. Şəhər rəhbərinə məlumat verilib ki, satış və kəsim məntəqələrində baytarlıq nəzarətindən keçmiş və sanitar-gigiyenik tələblər gözlənilməklə İslam qaydası əsasında kəsilmiş qurbanlıq heyvanlar əhaliyə təqdim olunacaq. Bununla yanaşı, o da bildirilib ki, ətraf ərazilərin çirklənməsinin qarşısının alınmasına məqsədilə kəsim zamanı heyvanın qanı və digər axıntıların kanalizasiya vasitəsilə kənarlaşdırılması üçün məntəqələrin döşəməsi drenaj sistemi ilə təmin edilib. Məntəqələrdə tullantıların daşınması üçün nəzərdə tutulan xüsusi konteynerlər də yerləşdirilib.

Niyazi Bayramov görülən işlərlə yerində tanış olduqdan sonra aidiyyəti üzrə tapşırıq və tövsiyələrini verib.

Qeyd edək ki, sakinlər Qurban Bayramı günlərində saat 08:00-dan 20:00-dək qurbanlıq heyvanları satmaq, almaq və ya kəsdirmək üçün qeyd olunan ünvanlara yaxınlaşa bilərlər.

535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 4

SİMİKO İNQİLABININ KÜRDÜSTAN VƏ AZƏRBAYCAN TARİXİNDƏ ÖNƏMİ VƏ ROLU

İran Hökumətinin xaincəsinə öldürtdüyü İsmayıl Ağa Sımkonun ölümündən 93 il keçdi.

1880-ci ildə böyük inqilabi hərakata başlayan Şeyx Ubeydulla inqilabının yatırılmasından sonra İran Kürdüstanında, əşirət rəisi və dərə-

bəylərinin rəhbərliyində siyasi və milli məqsədlərlə başlayan hərəkat demək olar ki, sona yetdi. Kəlbağı, Cuanruyi kimi əşirətlərin ağır vergi ödəmələri səbəbindən zaman-zaman baş qaldırdıqları üsyanlar gerçəkdə milli məqsədlərdən və yurdsevər bir anlayışdan baş qaldırmışdı.

Muzafferuddin şah zamanında İran hər baxımdan ağır çətinliklərlə üz-üzə qaldı. Ölkənin gəlir və zənginlik qaynaqları iflasa uğradı. Hər əşirət rəisi özünün bölgəsinə müstəqil hökumət kimi baxırdı. İran Kürdüstanında Səlmas (Şapur), Urmiya (Rzaiyə) və ətrafının ən böyük kürd əşirəti olan Şıkakilər hökumətə tabe olmurdu. Sımko, bütün Şıkaki əşirətinin rəisi olub, Avdoyu boyuna mənsub idi. Sımko olduğu əraziyə hər baxımdan sahib olmuş, dövlətin buradakı hökmünə son vermişdi.

1905-ci ildə Muzafərrudin şahın avropa səyahətinə çıxdığı bir vaxt Nizamül-Səltənə adlı bir əsilzadə Azərbaycana vali olaraq göndərildi. Nizamül-Səltənə, Şıkaki əşirətini dövlətə boyun əydirmək istəyirdi. Amma bunun Şıkak əşirət rəisi Məhmət ağaya müharibə ilə qalib gələcəyinə inanmırdı. İkiüzlü sümürgəci bütün düşmənlər kimi o da müxtəlif planlar, hiylələr hazırlamağa başladı.

Özlərinə pislik etməyəcəyini və işbirliyi görəcəyini söyləyərək rəsmi bir dövlətlə Məhməd ağanın oğlu Cəfər ağanı Təbrizə dəvət etdi. Yaxşı niyyətli və Qurana inamı olan Cəfər ağa dayısı Mirzə və altı qoruyucusu ilə birlikdə Təbrizə gedir və ilk öncə yaxşı qarşılanır.

O vaxtlar Qafqazlarda ermənilər rus havadarlarının köməyi ilə Türkiyə, İrəvan və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində və eləcə də Şaumyanın və Mikoyanın planları əsasında Bakıda Azərbaycanlıların soyqırımına başlamışdılar. Onların planlarına görə, bu günki işğal olunmuş ərazilər, Zəngəzur, Naxçıvan, Gəncə, Qazax, Tovuz, bir sözlə, Kürə qədər olan ərazilər, Bakı və Bakı ətrafı ərazilər onlar tərəfindən soyqırım aparılaraq işğal olunmalıydı.

Nizamül-Səltənə 1915-ci ildə Türkiyədə kürdlər tərəfindən burunları ovularaq geri qayıdan ermənilərin asayişi pozmalarının qarşısını almağa və xalqın güvənliyini saxlamaq işini Cəfər ağaya həvalə etmək istədiyini bildirir. Əl altından isə onu öldürməyin planını hazırlayırdı. Məsələ ilə bağlı planı həyata keçirməkdən ötrü bura gəlişinin ertəsi günü Cəfər ağa Nizamül-Səltənə ilə görüşmək məqsədilə valiyə aid olan qonaq evinə göndərilir. Ancaq onun öldürülməsi üçün qonaq evinin çevrəsinə tapşırıqla lazımi pusqular qurulmuş, silahlı adamlar uyğun yerlərdə yerləşdirilmişdi.

Cəfər ağa hər şeydən xəbərsiz qonaq evinə gəlir və Qaracadağlı Məhməd Hüseyn xan Zərhami və adamları tərəfindən yaylım atəşinə tutularaq öldürülür. Cəfər ağanın adamları silah səsinə hadisə yerinə gəlirlər. Cəsədin aparılmasının qeyri-mümkün olduğunu görüb canlarını qurtarmaq üçün vuruşurlar və iki ölü verərək Uruğ kəndində düşmənlə qarşı-qarşıya gəlirlər. Bu beş kürd qəhrəmanı çətin bir döyüş sonunda bir neçə əsgər öldürərək onların atlarına minir və Kürdüstana dönməyi bacarırlar.

Cəfər ağanın bu şəkildə tələyə salınıb öldürülməsi Məhməd ağa və oğlu İsmayıl ağa Sımkonu dərindən hiddətləndirdi. Bunun sonucu İran dövlətinə qarşı mübarizə aparmaq, İran hökumətinin Kürdüstanın bu bölgəsindəki hökmranlığına son verib öz idarəçiliyinə keçirmək qərarına gəlir.

İsmayıl ağa Sımko başqa siyasətçilər kimi istək və arzularını gerçəkləşdirmək üçün bir-birlərinə düşmən olan Türk və İran dövlətləri arasındakı münaqişədən yararlanmışdır. O vaxtlar Osmanlı-İran sərhədlərini müəyyənləşdirmək üçün təyin edilmiş komissiya fəaliyyət göstərirdi. BMT-nin qərarına görə, Qotol (Qopur) dərəsi və ətrafı İranda, Şıkak əşirətlərinin hakimiyyəti altında olan ərazini Osmanlı dövləti qəbul etmək istəmirdi. Sımko bu anlaşılmamazlıqdan yararlanaraq o ərazilərə əl qoyub öz hökmü altına aldı və dövlət elan etdi.

İsmayıl ağanı öldürmək planları

Sımko İran dövləti qarşısındakı mövqeyini bildirdikdən sonra silahlı qüvvə toplamaqla, bölgə üzərindəki hökmranlığını göstərdi.

Azərbaycan valisi Mükərrəmül-Məlik Sımko ilə müharibə etməyin çıxış yolu olmadığı düşüncəsiylə onu xaincəsinə öldürmə planlarını hazırlamağa başladı. Bir bombanı şirniyat qutusu həcmində hazırlayaraq Xoydan xüsusi olaraq İsmayıl ağa adına göndərir. Hadisəni İsmayıl ağa belə nəql edir:

"Həyətdə oturmuşdum. Uşaqlar bir şirni qutusu gətirdilər. Nənələrinin onlar üçün göndərdiyini güman edərək həmən içinə baxmaq istəyirlər. O anda Heydər Əroğluna Nizamül-Şucadan bir şirni qutusu göndərildiyini və açdıqda partlayışdan öldüyünü eşitmişdim. Bir şübhə düşdü içimə. Uzağa götürün dedim. Uzaqlaşdırılarkən bir aydınlıq göründü gözümə. O saat oğlumu qucağıma alaraq özümü yerə atdım. Bomba partladı. Mən qurtuldum, ancaq qardaşım Əli və bir neçə adam öldü".

Mükərrəmül-Məlikin bu namərdliyinə görə, 1919-cu ildə İsmayıl ağa Sımko çalışmalarını daha gücləndirərək bölgəni dövlətin əlindən alır və öz hökmü altına salaraq daha da gücləndirdi. Təbriz-Urmiya yolunu tutub, gediş-gəlişi kəsdi. Hökumət yalnız Urmiya gölü üzərindən bölgə ilə əlaqə saxlaya bilirdi.

Erməni-Assuri ordusunun rəhbəri Mar Şəmunun Sımko tərəfindən öldürülməsi

I Dünya Müharibəsi və Türkiyədə ermənilərin Rus-İngilis-Alman-Yunan havadarları tərəfindən bir erməni dövlətinin qurulması planı üzrə ermənilər kütləvi qırğınlar törətdilər, bir milyondan artıq insanı qətlə yetirdilər. Bundan sonra 25 minlik rus-erməni-assuri ordusu İran ərazisinə keçərək Səlmas, Urmiya və Xoy ətrafında yerləşdilər. Bunlar rus-türk müharibəsi zamanı Çar Rusiyası tərəfindən silahlandırılmışdılar. Amerikalı ermeni milyonerlər də onlara arxa dururdular. Başqa bir tərəfdən onların ingilislərlə də əlaqələri vardı. Bu dövlətlər Səlmas, Urmiya və Həkkari arasında qalan ərazidə Erməni-Assuri dövləti qurmaq istəyirdilər. Hətta, Rusiya və İngiltərə kimi iki böyük dövlətin də bu planda barmaqları vardı. Məqsədləri Səlmas, Urmiya bölgəsi ilə Həkkari sərhəddi arasında özlərinə bağlı və Türkiyəyə qarşı bir dövlət qurmaq, sonra isə Van və Həkkarini də bu əraziyə qatmaq istəyirdilər. Bu hədəfə çatmaq məqsədiylə yüksək ingilis nümayəndəsi, assuri, erməni və kürd xalqları arasında bir birlik yaratmaq istəyirdi. Ancaq kürdləri belə bir plana razı salmadan erməni-assuri dövləti qurmaq ideyasını gerçəkləşdirə bilməyəcəklərini yaxşı bilirdilər.

Türkiyədən qovulmuş ermənilərlə assurilər Urmiya və Təbrizə tərəf qaçdıqları zaman qırğına və talana girişdilər. Yerli əhaliinin qırılanı qırıldı, qalanı isə canlarını qurtararaq içərilərə köçməyə baş-

ladılar. Assurilərin rəhbəri Mar Şəmun, qərargahını Səlmas yaxınlığındakı Xosrov ağa qəsəbəsində qurdu və 25 minlik ordu ilə bölgədə ağalıq etmək fikrinə düşdü.

Ermənilərin və assurilərin bu bölgədə yerləşməsi Sımko ağanı narahat etməyə başladı. O, əl altından Azərbaycan bəylərindən, ağalarından kömək istədi.Lakin Sımko ağa bölgədə müstəqillik əldə etdiyindən şah Azərbaycandan ehtiyat edərək böyük bir gücü Azərbaycanda saxlayırdı. Davamı səh. 5-də

535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 5

SİMİKO İNQİLABININ KÜRDÜSTAN VƏ AZƏRBAYCAN TARİXİNDƏ ÖNƏMİ VƏ ROLU

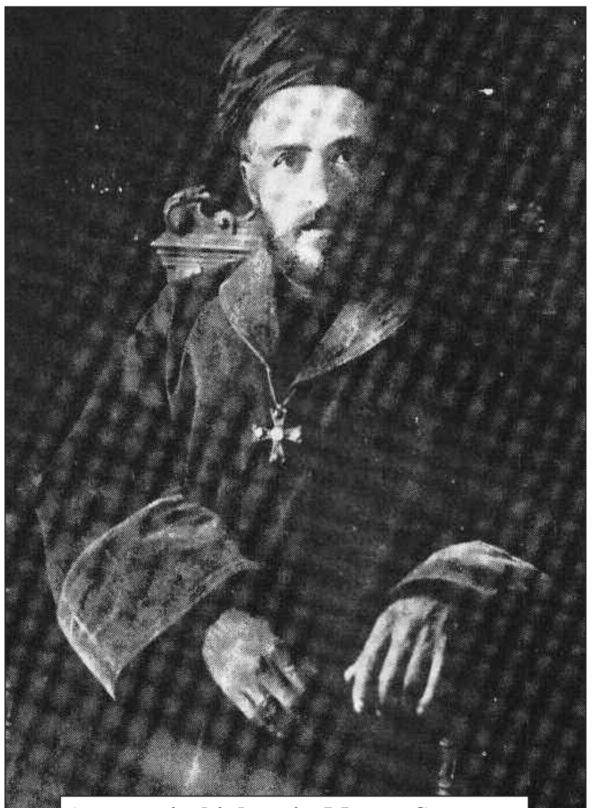

Assuri lideri Mar Şəmun

Şeyx Ubeydulla, İsmayıl ağa hərakatı şahın gözünü qorxutmuşdur. Neçə illəridi ki, Kürdüstanda ağalar baş qaldırmış və özlərini müstəqil elan etmişdilər. Lakin rusların, ingilislərin, ermənilərin Amerikadakı havadarları və İran, Türkiyə dövlətləri imkan vermirdilər ki, dünya dövlətləri Kürdüstanı tanısınlar.

Ona görə İran şahı erməni və assurilərin rus və ingilis havadarlarının Kürdüstan və Azərbaycanda yerləşməsinə göz yumurdu. Ona görə ki, əsrlərdən bəri Kürdüstan inqilablar ocağı olmuşdur. İstər İran, istərsə də Türkiyə parçalanmış Kürdüstanın gücünü, birliyini dağıtmaq üçün həmin ərazilərdə ermənilərlə assurilərin yerləşməsinə göz yumurdular. Ancaq onlar düşünmürdülər ki, belə bir dövlətin qurulmasının aqibəti necə olacaqdır.

A. Kəsrəvi "İran Məşrutiyyət Tarixi" adlı kitabında bunları yazır:

"Erməni və Assuri ordusu Urmiya şəhərini asanca ələ keçirdi. Mar Şəmun bir qrup assuri və erməni ilə birlikdə Səlmasa doğru hərəkət etdi. Mar Şəmun İsmayıl ağanı yanıltmaq istəyirdi. İsmayıl ağaya xəbər göndərərək onunla bir yerdə görüşmələrini arzu etdiyini bildirdi. 1918-ci ilin fevral ayında Konəşarda görüşməyi qərara aldılar.

Mar Şəmun yanına silahlı 140 süvari və seçkin adamlar alaraq bir faytona minir və şərtləşdikləri gündə görüş yeri olan Konəşara gəldi".

Təqdimatçı və tarixçi yazar Ələddin Secadi "Kürd inqilabları(başqaldırılarında)" kitabında göstərir ki, çar Rusiyası, bu ölkədə bolşeviklərə qarşı əngəllər etmək istəyirdi. Bunun üçün üsyanlar ölkəsi olan Kürdüstanın bu bölgəsində yaşayan kürdlərin, ələlxüsus İsmayıl ağanın səsini söndürmək fikrindəydilər. Ruslar Mar Şəmunla danışıqlar apararaq bir anlaşma əldə etdilər: "Bu məmləkətdə İsmayıl ağa var. O, həm çarın, həm də Mar Şəmunun önündə bir əngəldir dedilər. Başlanğıcda kürdlərlə ermənilərin birlikdə bir hökumət qurmalarını əldə etmək məqsədilə Sımko ağa ilə görüşmələr etdilər. Ancaq həqiqətdə Sımkonu və kürdləri aradan çıxararaq doğrudan doğruya bir erməni və assuri dövləti qurmaq istəyirdilər".

Bu həqiqətə çox bənzəyirdi. Çünki, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Mar Şəmunun təlimli 25 min silahlısı varidi. Bunlar əsgəri ordunun komandası altında idi. Arxasında ingilislər və Rus çarının hər cür dəstəyi vardı.

I Dünya Müharibəsinin sonunda ölkədə olan şərait və durum

İsmayıl ağanın qüvvələri isə nə o dərəcədə təlimli, nə də dissiplinə sahib idi. Təməldə əşirət qüvvələri birliyi idi. Ayrıca, ona arxa çıxıb silah və cəbhəxana baxımından yardım verən hər hansı bir dövlət də yox idi. Belə olunca Sımkonun ortadan qaldırılması ermənilər üçün bir içim su kimi asan olacaqdı.

İsmayıl ağa Sımko yaxşı bilirdi ki, erməni və assurilər Türkiyədə kürd bəy və ağalarını bir yerə yığaraq güya kürd dövləti qurmaq planlarını hazırlayırmışlar. Lakin, qəfildən xain ermənilər kürd bəylərini atəşə tutub hamısını güllələyirlər. Ancaq onlardan biri bayırda olduğu üçün atına minib xalqı xəbərdar edir. Beləliklə kürdlər Türkiyədə ermənilərin kökünü kəsir. Əslində isə ermənilər kürd bəy və ağalarını öldürərək, onların türklər tərəfindən qətl edildiyini yayaraq, onsuz da aralarında olan münaqişəni qızışdıraraq iki müsəlmanı bir-birinə qarşı saldıraraq qırdırmaq istəyirdilər. Bu məsələləri yaxşı bilən İsmayıl ağa Sımko hər addımını ölçüb-biçib, düşünülmüş şəkildə atırdı. Necə deyərlər, suyu üfləyə-üfləyə içirdi.

Hətta, bir dəfə Sımkonun siyasətindən baş aça bilməyən bir kürd bəyi Sımkoya qarşı çıxır. Onu başa düşən Sımko ona deyir: "Mən səni yaxşı başa düşürəm, narahat olma. Ata-babalarımızın qanı ilə suvarılmış bu müqəddəs torpaqların üstündə nəinki erməni dövlətinin qurulmasını, heç onların ayaq basmalarını da istəmirəm. Səbrli ol, nəticəni görəcəksən".

İsmayıl ağa Sımko ilə Mar Şəmun arasında keçən görüşmələr haqqında tarixçi və tədqiqatçı Ələddin Səcadi bunları yazır:

"İsmayıl ağa Mar Şəmunu padşahlar üçün hazırlanan rəsmi qayda ilə qarşılayır. Mar Şəmun dini liderlərin geydiklərə allı-şallı geyimlər içində gələcəkdə bir xalqın rəhbəri olacaq adam kimi, çevrə mühafizələri ilə zərli dörd atlı bir faytona minərək, dördü rus olan və faytonda oturmuş vəziyyətdə üzləri qarşıya və yana baxan atlı yüksək rütbəli əsgərin ikisi Mar Şəmunun arxasında ayaq üstə gözləyirdi. Qılınc dəstəklərinə zümrüd və dəyərli mücəvhərlərlə bəzədilmiş qılıncları qınından çəkib əllərində tutmuşdular. Bu görkəm padşahlara yaraşan bir görkəm idi. Günəş şüaları düşəndə insan heyrət içində qalırdı . Mar Şəmun bu biçimdə Teymur ağanın qonaq evinə endi".

Mar Şəmun görüş yerinə çatan vaxt İsmayıl Ağa arxasında bir sıra adamla Konəşara gəldilər. Ancaq İsmayıl ağa daha qabaqcadan öz adamlarını Teymur ağanın imarətinə göndərmiş və evin əhatəsində özlərinə uyğun mövqe tutmuşlar.

Mar Şəmun oraya çatınca özü otağa keçib oturur və atlıları tam hazır bir vəziyyətdə eşikdə gözləyirdilər. Kəsrəvi bu haqda belə yazır:

"Bizim Mar Şəmun və Sımko görüşməsindən xəbərimiz yox idi. İsmayıl ağanın hadisə haqqında özünün söylədiyinə görə, Mar Şəmun "İndi Kürdüstan deyə adlandırılan bu ölkə bizim, bizim vətənimizmiş. Nə var ki, din Aləmi qarşı-qarşıya bizi bölmüş. İndi birləşməmiz gərəkdir. Ölkəmizi ələ keçirib birlikdə yaşamalıyıq. Ordumuzu birləşdirsək siz də bizimlə olursanız TƏBRİZİ olmaq bizim üçün çox asan olar". Çünki şimalda da rusların köməyi ilə Şaumyan və Mikoyanın rəhbərliyi altında Xəzərdən Qara dənizə, Diyarbəkirdən İran körfəzinə kimi bir federativ dövlət yaradacağıq.

Sımko Mar Şəmunun planını öyrəndikdən sonra gülümsəyərək ona "düşünərəm" - dedi. Mar Şəmunu yola salmaq üçün onunla birlikdə bayıra çıxır. Mar Şəmun faytona minən zaman silah səsi eşidilir. Bu səs istər Kürdüstanı, istərsə də Azərbaycanı ingilis rus havadarları olan erməni və assuri qırğınlarından qurtarır. Mar Şəmun yerə yıxılır. Şıkaki silahlı gücləri dörd bir yandan Tiqranın və Mar Şəmunun atlı silahlılarına atəş açır və 100-ə qədər seçmə adamlarını öldürürlər. İsmayıl ağa həmin gün Çariyə dönür. Ertəsi gün sübh tezdən assur və erməni orduları İsmayıl ağaya qarşı hücuma keçirlər. Ətraf kəndlərin əhalisini qətl edərək heç kimə aman vermirlər. İsmayıl ağa çətin bir qarşıdurmadan sonra Çariya şəhərindən çıxmaq məcburiyyətində qalır.

Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra xalq, xüsusilə Səlmas və Urmiya ətrafındakı əhali erməni və assurilərin qanlı qırğınlarına hədəf oldu, çoxlu insan öldürüldü. Mar Şəmunla danışıqlara gedən zaman İsmayıl ağa Sımko Osmanlılardan və Təbrizdən yardım istəmişdi. Və o xəbərdar etmişdir ki, 25000 nizami orduya qarşı vuruşar lakin bu bir çox əhalinin kütləvi qırğınına səbəb ola bilər. İsmayıl ağa Sımkodan gözü qorxan şah imkan vermirdi ki, Azərbaycanda bir erkək quş da uçsun. Odur ki, Azərbaycandan heç bir yardım gəlmədi. Bir tərəfdən isə İran şahı o ərazilərdə bir erməni və assuri dövlətinin yaranmasının tərəfdarı idi. Ona görə erməni və assurilərə ingilislərin vasitəsilə yardım edirdi.

Amma İsmayıl ağa Sımko kürdlərdən ibarət silahlı dəstənin Türkiyədən yardım gəlməyinə inanırdı. Türkiyədən gələn əşirət qüvvələri və eləcə də İraq Kürdüstanından Şeyx Mahmud Bərzənçi qüvvələri gec də olsa köməyə gəldi, erməni və assuri ordularına ağır zərbələr vuraraq məğlubiyyətə uğratdılar. Ermənilər ingilis ordusuna sığınmaq üçün Sayınqalaya çəkildilər. Mukriyani kürdləri arasında bu il Çilo ili olaraq adlandırıldı. Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra Rzayidə yaşayan (Urmiya) tarixi yazıçı və tədqiqatçı Əli Dehqaninin dediyinə görə ermənilər və assurilər 109 gün Urimya bolgəsində qətliyamlar etdilər. Uşaq, qadın, kişi demədən 140 min adamı öldürdülər. Kənd və qəsəbələri talan etdilər.

Yaxşı, Sımko heç bir səbəbi olmadan nə məqsədlə Mar Şəmunu öldürdü? Bu haqda müxtəlif fikirlər var. Bəzi tədqiqatçılar Sımkonun bu hərəkətini böyük səhv olaraq qiymətləndirdilər. Ancaq bir qism sənədlərə görə Sımko Rusiya və İngiltərənin dəstəyi ilə Mar Şəmunun belə böyük bir qüvvə ilə Kürdüstanın bu bölgəsində dövlət quracağına inanmışdır. Xüsusilə M.Şəmunun öldürülməsindən sonra liderliyə gətirilən Petros, Lozan konfransında Kürdüstanda assurilər üçün bir yerin təyin edilməsini istəyirdilər.Tipik Fələstində yəhudilərə yaradıldığı İsrail dövləti kimi.

İranın adlı-sanlı yazarı və şairi Məliküm-Şüarrayi Bahar "Siyasal Partilərin qısa tarixi" adlı kitabında belə yazır: "Lozan" konfransında erməni Petros Londonun dəstəyi ilə assur və keldanilərin ən köhnə millətlərindən olduqları, yurdlarının isə Mosuldan Osmanlı Kürdüstanından və İran Kürdüstanından Urmiyaya qədər olan ərazini onlara verilməsini, ayrıca özləri üçün bəlirli bir mərkəz və iqamətgahın verilməsini tələb edirdilər. Bununla birlikdə assurların ingiltərə və Rusiya üçün müxtəlif xidmətlər etdiklərinə və edəcəklərinə söz verirdilər. Türklərin yürütdükləri çabaların Mar Şəmunun öldürülməsində üzaq bir fikir yoxdur. Hər necə olursa-olsun Sımkonun bu planı ingiltərə və Rusiyanın Kürdüstanda bir assur - erməni dövləti qurmaq planını pozmuşdur. Cilo məsələsinin yatırılmasından sonra 1919 - cu ilin yazında Sımko bölgədəki otoritesini artırmaq məqsədilə planlarını hazırladı. Təbriz Urmiya yolunu öz himayəsi altına aldı. 1919-cu ilin sonlarında Sipahandari Azam Azərbaycana vali təyin edildi. Sipahsalar Ziya-ud Devlə adında birini Urmiya hakimi olaraq göndərilmişdir. O, Sımkoya qarşı dirənməyə və öz müdafiəsini əldə etməyə çalışdı.

Araşdırdı: Tahir SÜLEYMAN

535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 6

“Kürdüstan Bölgəsi ilə Azərbaycan Respublikası arasında əlaqələr yaradılmalıdır”

İllərdir İraq Federativ Respublikasının Kürdüstan Bölgəsi ilə Azərbaycan Respublikası arasında dostluq əlaqələri yaratmağa çalışan “Diplomat” qəzetinin təsisçi və baş redaktoru Tahir Süleymanın təşəbbüsü ilə, İraq Federativ Respublikasının Kürdüstan Bölgəsinin Mədəniyyət Nazirinin müavini Doktor Salar Osman, xəstəxanalar üçün laboratorialar qurucusu həkim Loğman Həpözdəmir, jurnalist Zana Sezən “Respublika”, “Baki xəbər” qəzetlərinin qonağı olmuşlar.

Qonaqları çox səmimi qarşılayan “Respublika” qəzetinin rəhbəri, hörmətli Teymur Əhmədov və “Bakı xəbər ” qəzetinin redaktoru Aydın müəllim qonaqların gəlişinə çox böyük əhəmiyyət verdklərini və “Həuler-Bakı-Həuler” təyyarə reysinin açılmasının hər iki ölkə üçün böyük tarixi və mədəni əhəmiyyət kəsb etdiyini bildirdilər.

-Bakıya nə vaxt gəlmisiniz?

İyulun 10-dan Bakıdayıq, təyyarə limanından azərbaycan xalqının çox qonaqperver, mehriban olduqlarını gördük. Günlər gözlədiyimizdən də tez keçir. Sağlıq olsun, ayın 16-da vətənə qayıdacağıq.

-Bakıya gəlişinizin məqsədi nədir?

-Məqsədimiz Bakı ilə tanış olmaq, şəhərin görkəmli və tarixi yerlərini ziyarət etmək, Azərbaycandan aldığımız təəssüratları İraq və Kürdüstan medyasında yayımlamaqla gördüyümüz Azərbaycan həqiqətlərini oxuculara çatdirmaqdır. Həmçinin Doktor Salar Osman Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi ilə, Kürdüstan Mədəniyyət Nazirliyi arasında qarşılıqlı mədəni əlaqələrin yaranmasını, təsisçi olduğu 24-min

tirajla nəşr olunan “Həuler” qəzeti ilə “Respublika”, “Bakı xəbər” və digər qəzetlərin qarşılıqlı əməkdaşlığının yaradılması istəyində olduğunu bildirdi.

Mətbuat vasitəsi ilə, Azərbaycanda baş verən

ictimai-siasi hadisələri olduğu kimi “Həuler” qəzetində yayımlamaq və İŞİD-lə qəhrəmancasına döyüşən Kürdüstan və Peşmərgələr haqqında məlumatları “Respublika” , “Bakı xəbər” və digər qəzetlərdə çap olunsun. Xalqlarımız arasında mədəni əlaqələrin yaranması bizimlə başlasın. İnanıram ki, tarixən sınanmış və qədim köklərlə biri birinə bağlanan kürd və azərbaycan xalqları arasında hər zaman qardaşlıq münasibət olub və bundan sonrada olacaqdır.

-Azərbaycan Respublikası ile Kürdüstan Bölgəsi arasında hansı rəsmi bağlantıların olmasını istərdiniz?

-Kürdüstan Bölgəsində 50-dən artıq ölkələrin konsulluqları rəsmi fəaliyyət gostərir başda ABŞ-nın və qonşumuz Türkiyə Respublikasının konsulluqları. Niyə Azərbaycan Respublikasının Bağdatda səfirliyi, Həulerdə konsulluğu olmasın?

“Diplomat” qəzetinin baş redaktoru Tahir Süleymanın söylədiyinə görə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev 2010-cu ilin noyabrın 12-də Azərbaycan Respublikasının Bağdatda səfirliyinin açılması üçün cərəncam imzalayıb, çox maraqlıdır Cənab Prezidentin cərəncamı indiyə qədər nə üçün yerinə yetirilməyib?

İstərdik ki, Kürdüstan Bölgəsinin də başqa ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasında da konsulluğu və nümayəndəliyi açılsın. Çünki Kürdüstan Bölgəsi də Azərbaycan Res-

535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 7

“Kürdüstan Bölgəsi ilə Azərbaycan Respublikası arasında əlaqələr yaradılmalıdır”

publikası kimi neft-qaz ölkəsidir və biri birinə dəstək ola bilərlər.

Siz bilirsiniz ki, Kürdüstan Bölgəsində 180-200- minə yaxın türkmən xalqı yaşayır və Kürdüstan Bölgəsinin rəhbərliyi Kürdüstanda bütün azsaylı xalqlara milli mədəni haqqları verilibdir. Beləki bölgədə kampaq yaşayan xalqların öz dilində məktəbləri, radio və televiziyaları fəaliyyət göstərir. Hətta Kürdüstan Parlamentində hər millətin 5-nümayəndəsi millət vəkili seçilir və bir nazirlik onlara verilir.

İstərdik ki, Azərbaycan Respublikasında da Kürdüstan nümayəndəliyi açılsın, burda yaşayan kürd xalqına yer verilsin. Eşitdiyimizə görə Azərbaycanda Kürd Mədəmiyyət Mərkəzinin adı olsa da, oturmağa yerləri yoxdur. “Azərbaycan kürdlər” İctimaii Birliyi nədənsə təstəq edilməyib, Respublikada kürd dilində bircə “Diplomat” qəzeti fəaliyyət göstərsədə redaksiyası öz evində

yerləşir.

Bizdə mədəniyyət mərkəzlərinə hökumət tərəfindən yer verilir və müaliyələşdirilir. Türkmən dilində televiziya, radio bu gün də 24-saat fəaliyyətdədir.

İstərdik ki, Azərbaycandan Respublikasından Kürdüstan Bölgəsinə musiqi ansanbılları gəlsin, Kürdüstan bölgəsindən Azərbaycan Respublikasına festifallara folklor ansanbıllar dəvət olunsun, konsertlər verilsin.

Kürdüstan Bölgəsində Azərbaycan Respublikasındakı Neft Akade-

miyasının bir fakültəsi açılsın, ordan Neft Akademiyasına tələbələrin sevqiyatı olsun və əlaqələr getdikcə dərinləşsin.

Türkiyənin “İşıq” universiteti, dünyanın bir sıra universitetləri Kürdüstan Bölgəsində fəaliyyət gostərir, nə üçün Azərbaycan Respublikasının nümayəndəliyi olmasın?

Axı orda yaşayan türkmənlər özlərini Azərbaycanlı hesab edir, niyə Azərbaycan hökuməti öz soydaşlarına bu imkanları tanımasın?

Bu gün keçmiş sovet məkanından Rusiyanın, Ukrainanın, Belarusiyanın, Moldoviyanın, Qazaxistanın, Gürcüstanın, Ermənistanın konsulluqları Kürdüstan Bölgəsində fəaliyətdədir. Nə üçün tarixən biri birinə qaynayıb qarişmiş Azərbaycan Respublikası ilə Kürdüstan Bölgəsi arasıda rəsmi əlaqələr olmasın?

Məncə bu əlaqələr çoxdan yaranmalı idi, gecdə olsa artıq vaxt çatıb, bəlkə də bir az da keçib, bu iki qardaş xalqların əlaqələri mütləq yaranmalıdır.

-Bakı təəssüratı haqqında nə deyə bilərsiniz?

Təyyarə limanından başlayaraq insanların bizə qarşı xoş münasibəti, bizdə elə bir təəssürat oyatdı ki, sanki biz illərdir Azərbaycana gəlib gedən, azərbaycanlılarla hər zaman mehriban münasibətdə olmuşuq.

Öz adımdan, dostlarımın adından azərbaycan xalqına bizə qarşı doğma münasibət göstərdikləri üçün təşəkkür edirəm və azərbaycan xalqını Kürdüstan Bölgəsində, Həulerdə görmək ümidi ilə Bakıdan ayrılaraq azərbaycan xalqına uğurlar arzulayiram və bir daha qeyd edirəm, bu iki qardaş xalqların əlaqələri mütləq yaranmalıdır.

Hazirladı
Tahir Süleyman

“Diplomat” qəzetini arxivindən

Kürd İmperatorluqları

Qutilərin varlığı çox qədimlərə uzanır. Bu günə qədər bilinən ilk Quti imperatoru Emnatum miladdan əvvəl 3100-cü illərdə yaşamışdır.

Lağas kralı Adadnari hələ miladdan əvvəl 2400-cü illərdə Karda xalqından söz etmişdir. Eyni fikri Ur (Our) kralı Kmil Sin də Kurde torapqlarından bəhs edərək təsdiqləmişdir. Hitit kralı I Şuppilulita m. ə 1370-ci ildə Qurde xalqından söz açmışdır. Daha sonralar Assur kitabələrində Kardaka yaylasından və Kurtie – Kurti xalqından bəhs olunmuşdur.

Assur kralı Tukulti İnor, Qutilərə «Kurdi» deyirdi (Bax: İhsan Nuri Paşa, səh-33).

Milladdan 900 il əvvəl yaşamış Assur kralı Adalnirari Kusi, Kuti, Subari orduları ilə vuruşduğunu qeyd edir. Bu kral öz kitabələrində Qutiləri «Kürdi» deyə adlandırıb.

Kürd xalqının tarixini incələyərkən araşdırmaçıların müxtəlif dəyərli əsərlərindən istifadə etdikləri İhsan Nuri Paşa bu haqda belə demişdir:

- Kürd əsilli olan Khaldi (Xaldi), Ararati. Subari, Nauri, Mitanni, Muşki və Kassit dövlətlərinin Qutilərdən ayrıldığını, yeni hamısının kökünün qutilərə dayandığını göstərən əsərlər var. Bunlardan biri m. ə 1280-1261-ci illərdə yaşamış Asur kralı I Salamanasar krallığından qalan kitablarda bunu yazır: «Bir ulduz kimi parlayan Quti xalqı yalnız çoxluğu ilə deyil, əzm, şiddət, dəhşət və yıxıçılıqları ilə tanınmaqdadır. Düşmənçilikləri mənə də qarşı sürüb getdi».

Kürd Quti dövlətinin dağılmasından təxminən 1000 il sonra yaşamış Assur kralı Salmanasar, beləcə Quti qollarından gələn və öz yerinə çatan yeni kürd xalqlarının və onların dövlətlərinin qutilərin soyu və övladları olaraq tanıtmaqdadır. Onlar üçün min illik bir zaman fasiləsindən sonra da yenə quti sözlərini işlətməkdədir.

Etdiyi müharibələrdən sonra kral Salmanasar bunları yazmışdır: «Ararat sərhədindən Tur Abidinə qədər bir ölkə içində Quti qanı su kimi axıdıldı, lakin məğlub olmalıdılar».

… Yuxarıda adları çəkilən coğrafi terminlərin yerləşdiyi bölgələrdə bu gün də kürd xalqı yaşamaqdadır. Tarixi Babil ölkəsini fəth etmək ilk dəfə qutilərə nəsib olmuşdur. Quti dövləti parçalandığında, onların qollarından biri olan Kassitlərin parlaq və güclü dövrləri 725-ci ilə çatan bir məmləkətin təməlini Babildə saldılar. Kürd xalqının məşaləsini Subarilər, Mitanilər, Khaldilər, Muşki və Nayri dövlətləri vasitəsilə Med imperatorluğuna qədər daşıyıb gətirdilər.

Qutilərin kürd xalqının atası olduqlarını isbat etmək üçün «Ön Asiya və Mesopotomiya» tarixini incələyən və araşdıran elm və tarixçi amilləri də bu həqiqəti araşdırmalarında dilə gətirmişlər. Bunun isbatı olaraq Pensilvaniya Univerisitetinin professorlarından Speizer «Mesopotomiyanın kökəni» adlı əsərində kürdlərin qutilərlə Zaqros hulibiləri ilə eyni irqdən olduqlarını yazır (B. Nikitin, cild I. səh 91. Diponot).

Osmanlı tarixçilərindən Əhməd Rəfik «Ümumi tarix» adlı əsərində və onunla birlikdə Əmin Zəki də «Kürd tarixi» adlı əsərində müxtəlif fakt və sübütlarla eyni fikri təsdiqləmişlər (Ehsan Nuri Paşa, səh 38-40).

Tanınmış tarixçi Mucerson qutilərdən gələn Naviri xalqının hakimiyyətinin sonunda Kurti deyilərək adlandırıldıqlarını göstərməkdədir ki, bu da qutilərin kürdlərin ataları olduqlarını sübut edir. Hətta doktor Kontinov da miladdan 4000 min əvvəl Mesopotomiya və Zaqros dağlarında yerləşən xalqların Quti və Kusi (Kassit) deyə adlandırdıqları və ari irqdən olduqlarını, Kürd xalqının bu torpaqlardan enib gəldiyini vurğulayır. İstər Mucersonun, istərsə də doktor Kontinovun dediklərini təsdiq etmək üçün «Kürd ədəbiyyatı tarixi» əsərini göstərmək istərdik (II hissəyə bax).

- Şərqşünas Draver «Kürdlər və Kürd tarixi» kitabında qutilərin və kardaların kürd xalqının ataları olduqları olduğunu yazır. Digər bir şərqşünas Rayks da eyni fikirdədir (İ. N. P. səh. 173). Kürd xalqının qədimliyi və kürdlərin antik dövrdən gələn bir xalq olduğunu türk alimləri tərəfindən yazılmış «İslam ensklopediyası» əsərinin 1089-cu səhifəsində bunlar qeyd edilmişdir. Miladdan təqribən 2000 il əvvəl II Şumer dövrünə aid daş yazısında, Thureau-Danqin (Revue d Assuriologie, v-99, VI, 67) bir Kardaka adına təsadüf edilir. Bu ölkə Driverin Van gölünün cənubunda göstərdiyi Su tayfasının yanında idi. Miladdan sonra 1071-ci ildə Malazgirddən Anadoluya girmiş türk xalqı ilə kürd xalqının heç bir qohumluğunun olmadığını Milli Təlim Nazirliyi tərəfindən nəşr edilmiş ensiklopediyada öz əksini tapmışdır. Adı bilinən Quti krallarından Losirab, Şərlək, İks, Huş, Anri, Danzir, Trikan ən başlıca krallardandırlar. Bunlardan Şərləkə Firdovsinin «Şahnamə» əsərində Siyamən, İkş, Huşaya isə Huşəng adlandırılmışlar.

Babil dövlətinin süqutundan sonra, sadəcə 125 il 40 günlük Babil hökmranlığı zamanı həmsərhəd olan Quti krallarının sayı 14 olduğunu İ. N. Paşanın adı keçən əsərindən öyrənirik. Bazil Nikitin də qutilərin Sarqon xənadanlığına son verdiklərini və eyni dövlətin miladdan öncə 2496 – cı ilə qədər hökmranlığının sürdüyünü yazır (B. Nikitin «Kürdlər» cild I, səh-31).

Özü Quti soyundan olan Louqal Oton (Louqan kralı) Erun kralı olaraq Quti kralı Trikanini məğlub etdi. Quti xalqı bu məğlubiyyətdən sonra bəyliklərə bölündü. Bu dağınıqlıq içindən Bitlis bölgəsindəki qutilər Kardaka adını aldılar. Bəxtiyari dağlarındakı və ətrafındakılar müstəqillik qazandılar. Ancaq tarixi baxıma görə, qutilərdən sonra bu ölkə xalqını yetişdirdiyi və tarixə damğasını vuran iki yeni türk dövləti meydana gəldi. Bunların parlaq və görkəmli dönəmi 725 il sürən kürd Kussi – Kassit dövləti ilə bu dövlətin yaşama müddətinin ortalarında yer alan və təqribən 175 illik bir yaşam sürən Böyük Kürd Mittani imperatorluğudur.

Kürd Kassit – Kussi imperatorluğu

Kürd Kassit - Kussi dövləti haqqında məlumat verərkən bu haqda da qabaqcadan bildirmək istəyirik ki, bu dövlətə Cəmşidin adı verilmişdir. Hətta Firdovsinin «Şahnamə» əsəri də Kassit - Kussi dövlətini kinayə ilə Cəmşidin milləti hesab edir.

Quti imperatorluğunun dağılmasından sonra quti xalqının yaratdığı bu dövlət siyasi hakimiyyətini m. ə 1891-1171 – ci illərdə sürdürmüşdür. Qərb tarixçiləri isə bu hakimiyyətin sonunu 1160-cı il olaraq göstərir (Mauriçe Meumao, «Le Monte antiqie» əsəri, Paris 1976. Səh-160).

Kürd sivilizasiyası bu dönəmdə insanlığa böyük mənfəət verdi. Sənət, mədəniyyət, ədəbiyyat, el sənətləri, heykəltəraşlıq, rəsm və ev əşyalarının formalaşdırılmasında Kürd Kussi dövləti, Mitani dövləti ilə birlikdə çağdaşları Hititlərə, Asurlara və fironların idarəçiliyində olan Misir ölkəsinə böyük ölçülərdə təsir etmişdir.

Tarixi araşdırmalarda və İraq Kürdüstanındakı arxeoloji qazıntılar zamanı əldə edilən kürd milli kalaritinə uyğun olunan şahanə heykəllər 1984-cü ildə Bağdad Milli Muzeyinə qoyulub. Yenə Kürd Kassit imperatorluğuna aid adlı – sanlı «Sinus səhnəsi» adlı daş üzərində yonularaq gerçəkləşdirilmiş əsər Parisin «Laubre» muzeyini bəzəməkdədir. Belə nümunələrdən yüzlərlə saymaq olar.

Beləliklə, güclü Firon hakimiyyətindən geridə qalmayan, böyük bir tarixi zənginliyə malik olan Kürd Kassit dövləti siyasi, iqtisadi, dini və elm sahəsində irəli getmələrini göstərən dəlillərlə sübut etməkdədir.

Ölkələr arasında əlaqələr qurulur, məktublar yazılır, elçilər təyin edilirdi. Xüsusilə firon ölkəsi Misirlə Kürd Kassit dövləti arasında idxalat və ixracat, kredit və ya mübadilə yolu ilə yardımlar şəklində təşkil olunurdu. Bu dövlətdə barış və sülh müqavilələri imzalanırdı. Beləliklə, tarixin bildiyi ən qədim zamanlardan günümüzə qədər dövlət quruluşu ilə, dövlətlərarası danışıqların hüquqi təməlləri Kassit – Kussi imperatorluğunda rast gəlinir (Bu haqda geniş məlumat almaq üçün bax: Mauriçek Muleau «Len Monte Antique». Səh-161).

İdarəetmə sistemində yeni bir qayda yaradılmışdı. Tapınaqlardan dini ayinlərlə yanaşı sənət, mədəniyyət və ədəbi əsərlər də sərgilənməkdə idi. Kürd xalqı bu adətləri günümüzə qədər də davam etdirməkdədir. Bu dövlətin idarəetmə, hüquqi, toplumsal və mədəni qurumlarının o zamanda ən irəli bir düzəndə olması bir təsadüf deyil. Çünki, Kassitlər m. ə 1530-cu ildə ulu babaları qutilər kimi Babili (Babilosu) tamam işğal etdilər. Qərbin qədim dövr tarixçilərinin bildirdiklərinə görə, Kürd dövlətinin rəhbərləri məğlubiyyətə uğratdıqları Babilon ölkəsinə məxsus olan uyqarlığa da sahib oldular. Məlum olduğu kimi, daha əvvəllər də bu ərazilərdə Hammurapinin yaratdığı monarxiya hakimiyyəti mövcud idi. Babil uyqarlığına öz damğasını vuran bu kral Assurları, Esəhnunna və Mari krallıqlarını məğlub edərək miladdan əvvəl 1695-ci ildə ölkəsinin sərhədlərini bir xeyli genişləndirdi. Həm Hammurapi (m.ə 1729-1686), həm də sələfi kral Şamsu İloina (m.ə 1686-1648) ölkədə hüquqi dövlət qurmuşdular. Ölkədə sağlam idarəetmə üsulu vardı. Maliyyəçilər (Tacirlər təşkilatının rəhbərləri), hakimlər və vilayət valiləri mərkəzdəki büroya bağlı idilər. Dövlətin amirləri Vali və Bələdiyyə sədrləri kimi vəzifələr də yazılı əmrlərin həyata keçirilib keçirməyini diqqətlə izləyir. Siyasi və iqtisadi yaşamı tək özü idarə edirdi.

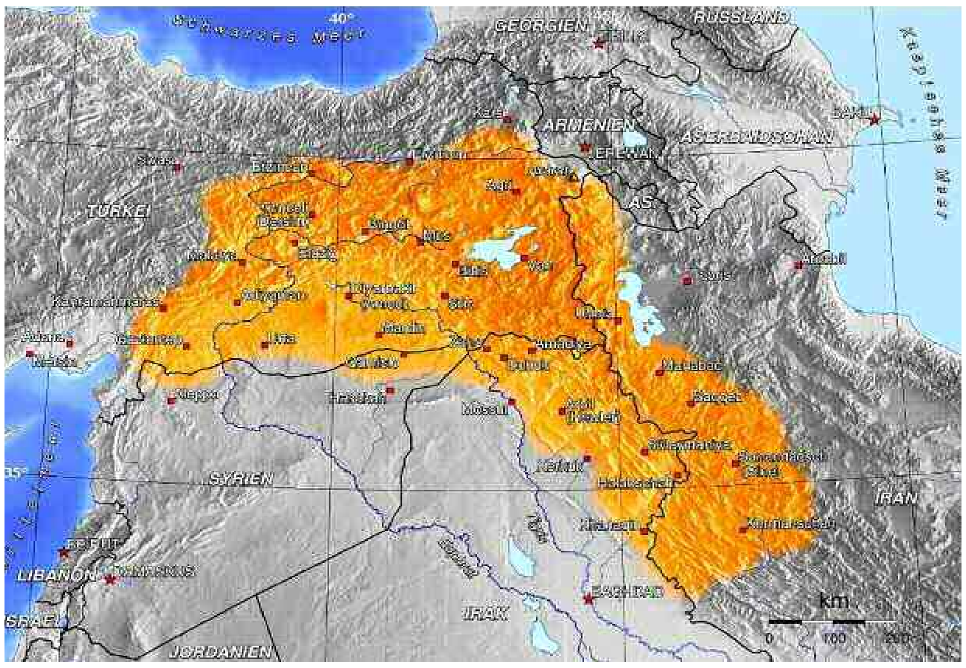

Hammurapinin hüquq kodu çox məşhurdur. İnsanlıq tarixində bilinən ən qədim qanunu qoymaq yalnız ona nəsib olmuşdur. Bu kodake (kod) araşdırıldığında bu ölkədə kralın xalqın atası və qoruyucusu olub, güclü ilahi varlıqlardan (Tanrılardan) aldığını görürük:

- Tanrıların diqqəti və sevgisi olan mən Hammurapi ölkədə ədaləti yaşatmaq, ziyankarları və qatilləri məhv etmək, xalqımın üstündə günəş kimi doğaraq dünyanı aydınlatmaq üçün Tanrı Manrunun vəzifələndirdiyi bir çoban olaraq idarə etdiyim xalqıma heç bir zaman zülm etmədim və tənbəl olmadım. Mənim yaxşılıqsevər kölgəm ölkəmdəki bütün şəhərlərin üzərinə yayıldı. Şumer və Akkad ölkəsi insanlarını da bağrıma basdım. Onları sülh içində idarə etdim. Mənim mövcudluğum onları da qorudu. Güclü olanın zeifi məhv etməməsi üçün, yetimlərə və dullara haqlarını qorumaq üçün ölkədə ən yaxşı ədalət qurularaq, bunları qoruyacaq qanunları bildirmək üçün bu lövhəyə dəyərli sözlərimi yazdım. Adil bir kral olaraq mənim varlığım önündə ilsak edirəm (Hammurapi qanunları – ön söz. Səh -160).

Beləliklə, Kürd Kassit dövləti Babili fəth edib öz ərazisinə qatdığı zaman bu ölkə üzərində sosial – iqtisadi, idarəetmə və mədəni bir vaxtda inkişaf edən xəzinə vardı. Kassilər də Babili almadan öncə böyük bir dövlətin təmsilçiləri idilər. Qaldı ki, Hammurapi monarxiyasının da Kassitlərin atası olan Quti ölkəsindən eyni bir biçimdə miras olaraq bir çox şeylərin dövr almasına, bu da alimlər tərəfindən təsdiq edilməkdədir.

Quti və Hurrilər dövründə atı daşıma və çəkmə vasitəsi kimi ilk dəfə insanlıq Kassitlər zamanında minik heyvanı kimi də istifadə etmişlər.

Bu tapıntıdan həm bir yerdən başqa yerə tez getmək məqsədi üçün, həm də müharibələrdə hərbi vasitə kimi də yararlanırdılar. Digər tərəfdən də Neolitin vaxtından ən önəmli şəkildə rast gəldiyimiz və tarixçilərin təxminlərinə görə, hələ palçıqkən üst-üstə qoyularaq inşa edilən kərpic ilk dəfə Kassit dövlətində içinə saman qarışdırıb gündə qurudulmaqla inşaatda istifadə edilmişdir. Aradan 3500 il keçməsinə baxmayaraq, kərpic Ön Asiyanın inşaatında ən başlıca vasitədir.

Araşdırdı və hazırladı: Tahir Süleyman

535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 9

XVI və XVII əsrdə yaşamış olan məşhur kürd alim, şair, ədəbiyyatçı və Sufi melayê Cıziri

Məşhur Kürd şair və sufi Melayê Cızirinin "gerçək adı Əhmməddir. Melayê Cıziri'nin doğum tarixi haqqında bir çox rəvayət vardır. Özünün şeirində bildirdiyinə görə Hicri təqvimə görə 974-də Şimali Kürdistan Cizrə bölgəsində dünyaya gəlmişdir. Miladi təqvimə görə 1570 - ci ilə uyğun gəlir.

Ji herfan mah û salê me
Nehat der şiklê falê me”

Bu da əbcəd hesabına görə 974'ü göstərir.

Melayê Cıziri Kürdlərn Botan tayfasındandır. Atasının adı Məhəmməddir. O da zamanında bütün Kürd xalqı arasında tanınan, dindar bir ailədə böyümüşdür. İlk müəllimi atasıdır. Sonra Kürdistanın bir çox yerində təhsilini davam etdirmişdir. Amed/Diyarbəkir, Bingöl, Hasankeyf kimi müxtəlif yerlərdə elm öyrənir.

İmamlıq icazəni Diyarbəkirdən Mela Tahadan almışdır. Uzun müddət Amed/Diyarbəkirin Serbi Kəndində İmamlıq etmişdir. Serbi və Hasankeyfdən sonra Cizrəyə gəlir və həyatının sonuna qədər məmləkəti olan Cizrə'də qalır. Kürd Botan Bəyi Mir Şərəf Xanın məsləhətçiliyini edirdi. İmaməddin Bəy (Şərəf Xan) Melayê Cıziri'yə çox dəyər verərdi.

Tədqiqatçılar Cizîrînin, Cizrə tərkibində olan medreseya sorda (qızıl mədrəsə)də dərslər verdiyini, tələbələr yetişdirdiyini və orada vəfat etdiyini deyir. Farhad Shakely də buna toxunur: "Cizîrînin həyat və poeziya kontekstində digər bir mühüm məsələ onun qızıl mədrəsə, medreseya sor, ilə olan əlaqəsində yatır. Bu quruluş şairin müasiri olduğu hesab edilən mir şərəflərdən biri tərəfindən inşa edilmişdir. Deyildiyinə görə, uzun müddət sürgündə qaldıqdan sonra II. Mir Şəref Cezireyi ələ keçirmək üçün yola çıxdı, Allaha dua etdi və şəhərə girdiyi yerdə bir məscid, cami inşa edəcəyinə söz verdi. Beləliklə qızıl mədrəsə və bir də məscid, cami inşa edildi. Cizîrînin qızıl mədrəsədə yaşayıb dərs verdiyi çox tez-tez iddia edilən bir məqamdır".

Mela Ehmedê Cızirinin əsərlərindən ən məşhur olanı Onun "Divan" ıdır. Doğrusu, diwanından başqa heç bir əsərindən bəhs edilmir. "Divanından başqa, ağızdan ağıza bizə çatan bir çox şeirləri vardır.

Mela Əhməd Cıziri "Məhəbbətin Piri" kimi tanınır. Eşq şeirləri qısa bir müddət əvvələ qədər evlərdə zövcələr arasında qarşılıqlı oxunurdu. Bunların xaricində divanının hər bir hissə öz başına bir şüur və sənət mənbəyidir. Tarixdən, fəlsəfəyə, Teymurləng və Çingizin vəhşiliyindən, Sokratın nəzəriyyəsinə, astronomiyadan, dünyanın hərəkətlərinə qədər bir çox mövzuda şeir yazmışdır.

Mela Ehmedê Cızirinin divanı Kürd ədəbiyyatı üçün böyük bir sərvətdir. Mela şeirlərində az qisimdə bir neçə Farsca, Ərəbcə və Türkcə kəlmə də istifadə etmişdir. Buna baxmayaraq, şeirlərini zəngin bir dillə yazmışdır. Şeirlərin bir çox Kürd Dilində atalar sözü və məsələlərə yer vermişdir. 1500-ə yaxın kəlmə ilə yazmış və sözlərinin çoxu Kürd Dilindədir. Bugünkü lüğətlərdə Mela Əhməd Cızirinin kəlmələrinin yer almaması tədqiqat çatışmazlığını göstərir.

Onun şeirlərindən bəziləri xalqın ağzından bu günlərə qədər gəlmişdir. Şeirləri müəyyən müddət xalq tərəfindən oxunmuşdur. Şeirlərindəki duyğu sıxlığı oxuyanları çox təsir edir. Melayê Cıziri şeirlərində Türklərin və Farsların Kürdlərə qarşı etdikləri haqsızlıqlardan da bəhs etmişdir.

Melayê Cıziri elmi sahədə özünü inkişaf etdirmiş və böyük bir alimdir. Şübhəsiz, Melayê Cıziri Mutasavvüf, Sufi idi, bir alim və şeirlərində pünhan olan daha bir çox düşüncə var.

Süleyman Şoreş belə deyir: "Bəziləri onun "Vəhdətul Vucud" xisl ətinə bağlı olduğunu söyləyirlər. Yəni Allah, aləm birdir, fərqli deyillər. Amma mənim Mela Ehmedê Cıziri'-dən anladığım onun "Vəhdətul Mütləq" xislətinə daxil olmasıdır". Şeirində belə deyir:

Wehdetê Mutleq mela nûr e di qelban cela

Zorê di vê meselê ehlê dila şibheme

Başqa bir beytdə:

Wehdetê sirf e me meşrep te çi iksîrê wucûd

Em lebaleb çi lebaleb bixwe hemame lebaleb

Mela Xalid Sədini Melayê Cıziri haqqında bunları deyir; " Melayê Cıziri'nin divanında Onun, bütün hekayə, qədim rəvayət, adət, ənənə, İslami və ondan əvvəlki elmi anlayışlara hakim olduğunu görürük. Eyni zamanda O, ətraf xalqların tarix və ənənələrindən də xəbərdardır".

Mela Ehmedê Cıziri'nin divanında cəmi 140 şeir vardır.

Mela Əhmədî Cıziri, hər zaman divanı özünə peşə etmişdir. İfalarında da çox vasfasıdır. Səhv oxunanda əhvalı pozulardı.

Mela Ehmedê Cıziri və Feqiyê Teyran'ın atışmalarından başa düşürük ki, O 1631-də Cizrə'dəydi. Divanını da o il (1631)'də bitirmişdir. Feqiyê Teyran “Îro girya me tê” adlı şeirində Melanın ölümünü işləyir. Buna görə hicri 1050-ci ildə (M:1640)'da vəfat etmişdir.

Mela Ehmedê Cızirinin ölümü haqqında bir çox rəvayət vardır.

Hicri 1050-ci ildə vəfat etmişdir. Qəbri indi Cizrədə, "Medresa Sor"dadır.

Bu gün Kürd Dilində təsəvvüf, sufi ədəbiyyatının bir şah əsəri sayılan Divanını anlamaq və ondakı dərin və lahuti məna iqliminə girmək üçün yalnız dili bilmək yetməz. Çünki geniş və dərin elmə, kəskin bir mərifətə, zəngin və coşğun bir eşqə sahib olan Cezirînin şeirlərində tarix, fəlsəfə, estetika, təsəvvüf, bəlağət, sintaksis (qrammatik), astronomiya kimi fizika və metafizika məsələlər iç-içə keçib. Mühüm fiqh mənbələrinə istinad etməsi; Maruf-u Kerhî, Şiblî, Mansur və Alaî kimi təsəvvüf, sufi böyüklərini zikr etməsi, Şeyx Sən'an kimi bir nəfsi saflaşdırma macəranı şeirinə məsələ tutması onun fiqh, kəlam və təsəvvüf, sufi vadisində zəngin təcrübəyə malik olduğuna işarə edir. Ancaq o, bütün bunları gəlmək və çatılması lazım olan bir nöqtəyə doğru yönəldir, əsl maqsuduna və məqsədinə xidmət yolunda məharətlə, ustalıqla istifadə edir. Şeirində istifadə etdiyi bütün arqumentlər ilahi məhəbbətin,eşqin rəmzləri kimi başa düşülməlidir. Bədiüzzaman Səid Kurdî'nin (r.a) İstanbul'da qolunun altında daşıdığı, yanından ayırmadığı tək kitabı olduğu söylənilir. Ustad, Bədiüzzaman Səid Kurdî onun eşq məqamını belə ifadə etdiyi rəvayət edilir: "Mövlanə Cəlaləddin Rumi, Molla Əhmədi Cezirî və Mövlanə Caminin məhəbbət,eşq xislətindəki məqamları birdir" O halda, Cezirînin divanını, onun ruh iqliminin sehirli iksirli havasını tənəffüs edərək oxumalıyıq. Sufizmin özünəməxsus məzmunlarını və anlayışlarını və bunlara yüklənən mənaları bilmədən onun qüdsi ləzzətini dada bilmərik.. Çünki onun nəzərində bütün gözəlliklər ilahi gözəlliyin bir əks olunması, bir təzahürü və təcəllisidir.

Poeziya - şeir əsərlərindən bir şeiri;

DIL JI MIN BIR
Şox û şengê zuhre-rengê
Dil ji min bir, dil ji min
Awirên heybet-pilingê
Dil ji min bir, dil ji min.
Wê şepalê misk î xalê,
Dêm-durê gerden şemalê,
Cebheta biskan sema lê
Dil ji min bir, dil ji min.
Zulf û xalan nûn û dalan
Wan ji min bir dil bitalan
Goşeê qewsê hîlalan
Dil ji min bir, dil ji min.
Dêm nedirê bo ebîrê
Xemrî yû gîs û herîrê
Sîne kir amancê tîrê
Dil ji min bir, dil ji min.
Sur-şirînê nazenînê
Kuştim û nakit yeqşnê
Wê bi çengala evînê
Dil ji min bir, dil ji min.
Fetl û taban da xuraban
Ebleq û cuhtê şebaban
Dame ber pence w kulaban
Dil ji min bir, dil ji min.
Xoş-xeramê, ez xulamê
Nazikê şirîn-kelamê
Tûtîya eywan meqamê
Dil ji min bir, dil ji min.

MELAYÊ CİZİRİ

Başkan Neçirvan Barzani Almanya'ya gidiyor

Kürdistan Bölgesi Başkanı Neçirvan Barzani, bir dizi resmi temaslarda bulunmak üzere Almanya'ya gidiyor. 26 Haziran'da başkent Berlin'de olması planlanan Başkan Neçirvan Barzani'nin Almanya

Şansölyesi Olaf Scholz ile bir araya gelmesi bekleniyor. Berlin'de bir basın toplantısında Rûdaw muhabiri Ala Şali'nin sorusunu yanıt veren Alman Hükümet Sözcü Yardımcısı Christiane Hoffmann, Salı günü Almanya saati ile saat 16.00'da (Erbil saati ile 15.00) Almanya Şansölyesi Olaf Scholz'un Kürdistan Bölgesi başkanı Neçirvan Barzani'yi Berlin'de karşılayacağını söyledi.

Hoffmann, Scholz ile Barzani görüşmesinde; Kürdistan Bölgesi ile Almanya ilişkileri, bölgedeki gelişmeler ile her iki ülkenin ortak çıkarlarını ilgilendiren konuların gündeme geleceğini sözlerine ekledi. Almanya hükümet yetkilisi, her iki liderin görüşmesi sonrası herhangi bir basın açıklamasının olmayacağını kaydetti.

Ala Şali'nin Parlamento'da Ezidi Soykırımının Kabul edilmesi konusunun gündeme gelip gelmeyeceğine ilişkin ise Hoffmann, "Burada görüşmenin ayrıntılarına girmeyeceğim. Ancak, Almanya hükümeti Ezidilerin haklarının korunması için uzun süredir çalışıyor. Bu devam edecek" dedi.

Kürdistan Bölgesi ile Almanya arasında uzun yıllara dayanan güçlü ilişkiler bulunuyor. Özellikle IŞİD saldırıları döneminde, Almanya hükümeti IŞİD ile mücadelede ve göçmenlere ilişkin Kürdistan Bölgesi'ne çok sayıda askeri ve insani yardımda bulundu. Peşmerge Güçlerine IŞİd saldırılarına karşı MİLAN füzeleri veren Almanya, aynı zamanda 2014 yılından beri Alman ordusu, Peşmerge Güçleri, Irak ordusu ve güvenlik güçlerine eğitim ile danışmanlık başta olmak üzere birçok destekte bulundu. Almanya'nın 2016 yılına kadar Irak ve Kürdistan Bölgesinde görev yapan 160 askeri bulunuyordu. 16 Ekim 2017 olayları ardından Bağdat hükümetinin baskıları karşısında Almanya Kürdistan Bölgesi'ne ilk destek veren ülkeler arasında yer aldı. 18 Aralık 2017 tarihinde başbakanlık görevinde bulunan Neçirvan Barzani, dönemin Almanya Şansölyesi Angela Merkel ile Berlin'de bir araya gelmişti.

Nerina Azad

Başbakan Mesrur Barzani, Kadim Doğu Kilisesi'nin yeni patriğiyle bir araya geldi

Görüşmede göreve başlamasından ötürü Kadim Doğu Kilisesi'nin yeni patriğini tebrik eden Başbakan, başarı dileklerini iletti.

Başbakan Mesrur Barzani, Kadim Doğu Kilisesi'nin yeni patriği III. Georgos ve beraberindeki

heyetle görüştü.

Görüşmede göreve başlamasından ötürü Kadim Doğu Kilisesi'nin yeni patriğini tebrik eden Başbakan, başarı dileklerini iletti.

Başbakan, Kürdistan Bölgesi Hükümeti'nin bileşenlerin barışçıl birlikte yaşamına desteğini vurguladı. Kadim Doğu Kilisesi Patriği ise, Kürdistan Bölgesi'ndeki gelişmişliğin yanı sıra dini özgürlükler ve Hristiyanların haklarının korunmasına övgüde bulundu. Patrik, Hristiyan vatandaşlara desteğinden ötürü Kürdistan Bölgesi Hükümeti'ne teşekkür etti.

Nerina Azad

535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 10

Mesrûr Barzanî pêşwazî li şandeke pilebilind ji Neteweyên Yekgirtî kir

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî pêşwazî li şandeke bilind a Neteweyên Yekgirtî kir û di hevdîtinê de behsa çaksaziyên Kabîneya Nehem ji aliyê hemecûrkirina aborî û

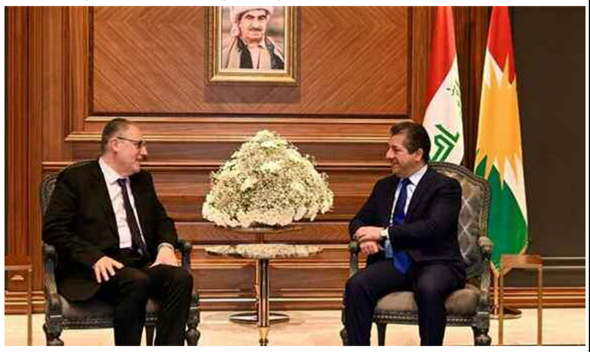

dîjîtalkirina xizmetguzariyan û aktîvkirina sîstema bankî û hêsankarîkirina veberhênerên navxwe û derve hat kirin.

Îro Çarşema 21ê Hezîrana 2023an, Serokwezîr Mesrûr Barzanî pêşwazî li şandeke bilind a Neteweyên Yekgirtî bi serokatiya Alîkarê Sekreterê Giştî yê Neteweyên Yekgirtî û Rêveberê Herêmî yê Bernameya Neteweyên Yekgirtî bo Pêşvebirinê ya welatên Erebî (UNDP) Ebdullah Derderî kir.

Di hevdîtinê de Alîkarê Sekreterê Giştî yê Neteweyên Yekgirtî kurteyek derbarê kar û çalakiyên xwe û armanca serdana xwe bo Iraq û Herêma Kurdistanê pêşkêş kir, ku mebesta wan alîkarîkirina warê hemecûrkirina aborî û çavkaniyên dahat û rûbirûbûna bandorên neyênî yên guherîna keş û hewayê ye.

Ji aliyê xwe ve Serokwezîr Mesrûr Barzanî amaje bi çaksaziyên Kabîneya Nehem ji aliyê hemecûrkirina aborî û dîjîtalkirina xizmetguzariyan û aktîvkirina sîstema bankî û hêsankarîkirina veberhênerên navxwe û derve kir. Herwiha di civînê de behsa girîngiya parastina samanên av û dirustkirina bendavan hat kirin. **KDP.info**

Konsula Brîtanyayê: Herêma Kurdistanê di beşdariya jinan a siyasetê de di asteke nuwaze de ye

Konsula Giştî ya Brîtanyayê ya li Herêma Kurdistanê Rosy Cave dibêje: “Herêma Kurdistanê di beşdariya jinan a siyasetê û di warên din de di asteke nuwaze de ye.” Konsula Giştî ya Brîtanyayê ya li Herêma Kurdistanê Rosy Cave dibêje: “Herêma Kurdistanê

di beşdariya jinan a siyasetê û di warên din de di asteke nuwaze de ye.” Herwiha ji Hikûmeta Herêma Kurdistanê daxwaz dike, zêdetir piştevaniya pêgeh û rola jinan bike. Îro Şemiyê 24ê Hezîrana 2023an, Konsula Giştî ya Brîtanyayê ya li Herêma Kurdistanê Rosy Cave bi boneya roja cîhanî ya jinan li karûbarên dîplomasiyê, bû mêvana bernameya Beyanî 24 a Kurdistan24ê.

Li ser karkirina jinan li nav saziyên hikûmetê yên Herêma Kurdistanê û beşdariya wan di biryarên çarenûssaz de, Konsula Giştî ya Brîtanyayê diyar kir: “Gelek girîng e ku em dibînin hejmarek serkirdeyên jin hene li Herêma Kurdistanê ku di warê siyaset, bazirganî, hunerî, werziş, medya û civaka sivîl de kar dikin. Min bi xwe, bi dehan jinan bi şiyan dîtine.” Konsula Giştî ya Brîtanyayê ya li Herêma Kurdistanê Rosy Cave daxwaz ji Hikûmeta Herêma Kurdistanê kir ku zêdetir piştevaniya rola jinan bike û kêfxweşiya xwe ji bo "beşdariya aktîv" a jinan di karûbarên siyasî û karûbarên din de nîşan da. Herwiha got: “Divê jin bêhtir kar bikin û şiyanên xwe pêşve bibin.” Rosy Cave diyar kir: “Herêma Kurdistanê di beşdariya jinan a proseya siyasetê û warên din de jî di asteke nuwaze de ye. Ez gelek kêfxweş im ku dibîbim jin dikarin di hemû warên cuda de roleke bi bandor bilîzin.” **nerinaazad2.com**

Nêçîrvan Barzanî û şanda Amerîkayê: DAIŞ heya niha jî li Iraq û Sûriyê gef e

Şandeke pilebilind a Amerîkayê bi Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî re civiya û tekezî li ser berdewamiya hevkariyên hevbeş ji bo rûbirûbûna metirsiya DAIŞê kir. Şanda mêvan piştevaniya welatê xwe ya ji bo berdewamiya alîkarî û piştevaniya Iraqê û Herêma Kurdistanê dupat kir.

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî îro Çarşema 21.6.2023 li Hewlêra paytext pêşwaziya şanda ku ji Cîgirê Wezîrê Berevaniyê yê Amerîkayê ji bo Karûbarên Rojhilata Navîn Dana Stroul, Fermandarê Giştî yê Hêzên Hevpeymanan li Iraq û Sûriyê General Matthew McFarlane û dîplomatên Balyozxaneya Amerîkayê yê Iraqê pêk hatibû kir.

Di civîna ku Serokerkanê Hêzên Pêşmerge û berpirsên Herêma Kurdistanê jî tê de amade bûn, peywendiyên Amerîkayê yên bi Iraqê û Herêma Kurdistanê, pêwendiyên Hewlêr û Bexdayê û diyaloga li ser çareserkirina pirsgirêkên wan hatin gotûbêjkirin û her wiha pêşhatên dawî yên şerê li dijî DAIŞê û proseya çaksaziyê ya di nav Wezareta Pêşmerge de mijarên civînê bûn.

Di civînê de her wiha tekezî li ser wê yekê hate kirin ku DAIŞ heta niha jî li Iraqê û li Sûriyê gef e û tekezî li ser berdewamiya hevkariyên hevbeş di şerê li dijî metirsiya DAIŞê de ji bo parastina destkeftan hate kirin.

Şanda Amerîkayê dûpat kir ku ew dê di alîkarî û piştevaniya ku ji bo Iraqê û Herêma Kurdistanê têne kirin de berdewam bin.

Di hevdîtinê de tekezî li ser wê yekê jî hat kirin ku pêwîst e hewlên zêdetir bên dayîn da ku proseya çaksaziyê ya di nava Wezareta Pêşmerge de bi ser bikeve.

Şanda Amerîkayê spasiya hewldan û rola çalak a Nêçîrvan Barzanî di vê proseyê de kir û dûpat jî kir ku Amerîka li ser piştgîriya proseyê berdewam e.

Şanda mêvan herwiha silavên Wezîrê Berevaniyê yê Amerîkayê Lloyd Austin jî gihandine Nêçîrvan Barzanî. **KDP.info**

Daxuyaniya civîna Serokwezîrê Herêma Kurdistanê û Serokomarê Tirkiyê

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî serdana Tirkiyê kir û ligel Serokomarê Tirkiyê Recep Tayyip Erdogan civiya û di daxuyaniyekê de Hikûmeta Herêma Kurdistanê naveroka civînê eşkere kir.

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî, li Koşka Komariyê li Enqerê, ligel Serokomarê Tirkiyê Recep Tayyip Erdogan civiya.

Li gor daxuyaniya Hikûmeta Herêma Kurdistanê, di destpêka civînê de, Serokwezîr Mesrûr Barzanî pîrozbahî li Serokomarê Tirkiyê kiriye ji bo dubare hilbijartina wî û hêviya serkeftinê ji bo hikûmeta nû ya Tirkiyê xwest.

Herwiha di civînê de ku Wezîrê Derve yê Tirkiyê Hakan Fîdan jî amade bû, rewşa giştî ya Iraq û navçeyê û pêşvebirina pêwendiyên Kurdistan û Tirkiyê hatin gotûbêjkirin.

Di daxuyaniyê de hat eşkerekirin ku herdu alî hevnêrîn bûn li ser girîngiya bihêzkirina pêwendiya dualî û berfirehkirina derfetên hevkarî û hevahengiyê ji bo asayîş û seqamgîriya navçeyê, bi taybetî di warê aborî û danûstandina bazirganiyê de.

Îro Sêşemê 20ê Hezîrana 2023an, Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî bi serdaneke fermî gihîşt Enqerê û bi Serokomarê Tirkiyê Recep Tayyip Erdogan re civiya.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî derbarê hevdîtina ligel Erdogan de li hejmara xwe ya tora civakî “Twitter” ragihand, “Min îro bi Serokomarê Tirkiyê Recep Tayyîp Erdogan re hevdîtin kir û pîrozî li dubare hilbijartina wî kir.”

Her wiha Serokwezîr Mesrûr Barzanî aşkere kir: “Me li ser pêşdebirina pêwendiyên dualî di navbera Herêma Kurdistanê û Tirkiyê de û pêşhatên dawî yên Iraq û navçeyê gotûbêj kirin.” **rupelanu.com**

Li ser Keleha Hewlêrê platforma Xwebexş Kurdistan hat ragihandin

Platforma Xwebexş Kurdistan wek mezintirîn û çalaktirîn rêxistina xwebexşiyê li Herêma Kurdistanê hat ragihandin. Platforma Xwebexş Kurdistan wek mezintirîn û çalaktirîn rêxistina xwebexşiyê li Herêma Kurdistanê hat ragihandin û di merasîmekê de li ser Keleha Hewlêrê hûrgirlî û armancên platformê hatin ragihandin.

Êvara 22ê Hezîrana 2023an, platforma Xwebexş Kurdistan li jêr dirûşma "Bişiyankirina xwebexşan û bihêzkirina Kurdistanê" hat ragihandin û wek rêkxerên vê çalakiyê diyar kirin, vîzyona wan di vî karî de bihêzkirina Kurdistanê ye bi rêya hêza karê xwebexşiyê ve.

Nûnerê Xwebexşan di gotara xwe ya merasîmê de diyar kir, ev proje bi serperiştî û piştevaniya Arîn Mesrûr Barzanî hatiye encamdan ji bo yekxistina karê xwebexşan li Herêma Kurdistanê û komkirina hewldanan di platformekê de ji bo zêdetir rêkxistina karên xwebexşiyê û yekxistina hêzên xwebexşan, da ku karên wan zêdetir berhemdar bibe ji bo xizmetkirina zêdetir a Kurdistan û civakê.

Platforma Xwebexş Kurdistan di warên perwerde, jîngeh, tendirustî, xizmeta civakî, huner, çand, ajeldostî, mafên mirovan û pêşvebirina civakê de kar dike û tekezî li ser pabendbûna bi dabînkirina jîngeheke tendirust û parastî ji bo xwebexşan, pêşkêşkirina ezmûn û rahênan, pêkanîna derfetên cûr bi cûr û dakokîkirina li mafên xwebexşan, dike. **Nerina Azad**

535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 11

Hikûmeta Kurdistanê pêşwaziyê li biryara aktîvkirina Komîteya Cîbicîkirina Madeya 140 dike

Encûmena Wezîran a Herêma Kurdistanê di civîna xwe de her rêkareke cudakariya li dijî Herêma Kurdistanê di cîbicîkirina budceya federalî de red kiriye û pêşwaziyê li biryara Lijneya Cîbicîkirina Madeya 140 a Destûrê ya li ser zeviyên çandiniyê yên cotkarên Kurd û Tirkmen ên li Kerkûkê dike.

Îro Çarşemê 21ê Hezîrana 2023an, Encûmena Wezîran a Herêma Kurdistanê bi serperiştiya Serokwezîr Mesrûr Barzanî û bi amadebûna Cîgirê Serokwezîr Qubad Talebanî civiya.

Di civînê de Serokwezîr Mesrûr Barzanî ronahî xiste ser pêşhateyên girêdayî pesendkirina yasaya budceya Iraqê û encamên wê li ser Herêma Kurdistanê.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî destnîşan kir ku Herêma Kurdistanê hemû erk û berpirsyariyên xwe di çarçoveya destûr û wan rêkeftinên ku hatine îmzekirin de cîbicî kiriye. Lê belê li derveyî destûr û rêkeftinan, destkarî li ser mijarên girêdayî maf û heqên darayî hatiye kirin ku ji aliyê destûrê ve, guherîn di rêkeftina hevbeş a navbera herdu hikûmetên Federal û Herêmê de nayê kirin.

Encûmena Wezîran ji Hikûmeta Federal daxwazê dike ku di dema cîbicîkirina birge û madeyên budceyê de piştî ketina warê cîbicîkirinê, her wek Serokwezîrê Federal soz daye, pêdaçûnê bike bi birge û madeyên hemwarkirî ku çiqas ligel karnameya Hikûmeta Federal digunce û çiqas şayanê cîbicîkirinê ne û divê mekanîzmaya guncaw bi arasteya dayîna mafên Herêmê were danîn û em her rêkarekî cudakarî li dijî Herêma Kurdistanê red dikin, çimkî Herêm pabendiyên xwe yên destûrî bi cih gihandiye û ti bihane û hincet jî ji bo her rêkarekî cudakariya li hember Herêma Kurdistanê nemaye.

Di civînê de li ser aktîvkirina Lijneya Cîbicîkirina Madeya 140 a Destûrê li Encûmena Wezîran a Federal û cîbicîkirina biryara hejmara 29 a sala 2012an a li ser betalkirina biryarên Lijneya Karûbarên Bakur a taybet bi zeviyên çandiniyê yên Kerkûkê gotûbêj hat kirin.

Encûmena Wezîran pêşwazî li biryara aktîvkirina Lijneya Cîbicîkirina Madeya 140 a Destûrê dike û destxweşiyê li nivîsa herî dawî ya lijneyê dike bo Wezareta Çandiniyê ya Iraqê ji bo hilweşandina biryara kujandina zeviyên çandiniyê yên Kurd û Tirkmen û ragirtina nûkirina girêbesta çandiniyê ji bo hawirdekiriyan, lê belê ji vê girîngtir, cîbicîkirina van biryaran bi pratîkî û ragirtina bilez hemû wan nerewayiyên ku li hember cotkarên Kurd û Tirkmen ên li wê navçeyê têne kirin, ku ti bingeheke wê ya yasayî û destûrî tune ye.

Herwiha di civînê de li ser mijara nexweşiya taya xwînberbûnê û rêkarên xweparastinê yên herdu wezaretên çandinî û çavkaniyên avê û tendirustiyê hatin gotûbêjkirin û hat amajekirin ku Hikûmeta Herêmê budceyeke pêwîst ji bo herdu wezaretan terxan kiriye û helmeteke berfireh ji bo hişyarkirinê daye destpêkirin, di heman demê daxwaz ji welatiyan hatiye kirin ku pabendî rênimayên xweparastinê bibin û bi taybetî jî di dema encamdana erkê olî yê qurbanîkirina ajelan de, da ku bi silamet û tendirustiya wan parastî be.

KDP.info

Mesrûr Barzanî: Av çavkaniyek aborî û niştimanî ya gelek girîng û binirx e

Îro 24.06.2023yê Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî, kevirê bingehîn ê bendava Bastora danî û di merasimê de gotarek pêşkêş kir.

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî di gotara xwe de ragehand: Kêfxweş im ku îro li vir bi we re me, ji bo danîna kevirê bingehîn ji Projeya Bendava Bastora re, ku bê guman dê sûdeke mezin ji xelkê vê herêmê re bîne. Ez pîrozbahiyê li kompaniya cîbicîkar dikim û hêvî dikim ku ev proje di dema xwe de û li gor pîvan û mercên ku berê hatine diyarkirin, were cîbicîkirin.

Barzanî diyar kir: Hêjayî pesindayînê ye ku ev bendav bi pisporî û kapasîteya herêmî hatiye çêkirin û bicihanîn. Ava vê çemê di bihar û zivistanê de ji ber berf û baranê pir e, lê havînê zuha dibe, lewra em di wê baweriyê de ne ku bi cîbicîkirina vê projeyê li vê deverê, em dikarin avê di hemû demsalên salê de geş bikin. Wek salên borî, Bastora bûye cihê geştyarî ji bo xelkê vê herêmê, em dikarin dîsa vejîna vê deverê pêş bixin da ku ji bo xelkê vê herêmê carek din bikêr be.

Herwaha diyar kir: Tişta sereke an jî yek ji sûdên ku em dikarin ji van bendavan werbigirin ev e ku ava ku em kom bikin ji bo mebestên vexwarinê, an jî ji bo çandiniyê, lê carinan bendavên mezin ji bo mebestên enerjiyê, ji bo mebestên çandiniyê, wekî ku min behs kir, ji bo mebestên geştiyariyê bi taybetî di vê de têne bikar anîn. Ev devere jî dikarin ji bendavên bi vî rengî gelek sûdê werbigirin.

Serokê Hikûmetê ragehand: Em dikarin bi avakirina bendavên waha alîkariya xelkê vê deverê bikin ku sûdê ji çavkaniyên masî werbigirin, di çarçoveya stratejî û plana hikûmeta Herêma Kurdistanê de ji bo dabînkirina ewlekariya xwarinê, me biryar da ku em çend cure bendavên cuda li navçeyên Kurdistanê ava bikin. ev bendav li hemû parêzgeh û navçeyên din yên Kurdistanê, bi xweşî hatîne cîbicîkirin, hinek ji wan bendavan hatine cîbicîkirin, hinek ji wan hatine dîzaynkirin û plansazîkirin û dê di paşerojê de jî bên cîbicîkirin. Dema ku ev bendav temam bibin dikarin ji bo geşepêdana sektora çandiniyê sûd û girîngiyek mezin bibînin. Wek ku min behs kir hin ji van bendavên mezin jî dikarin enerjiyê hilberînin.

Mesrûr Barzanî got: Çêkirina van bendavan jî dê bandoreke mezin li ser geşepêdana aborî û aramiya aborî bike, ji ber ku av çavkaniyek aborî û niştimanî gelek girîng û binirx e û erkê me hemûyan e ku em dest bidin ber avê ji bo ragirtina avê û xesar nekin.

Herwaha got: Çêkirina van bendavan jî dê bandoreke mezin li ser geşepêdana sektora geştiyariyê bike, bi taybetî xelkê van deveran piştî ku bendav bi mebesta geşepêdana sektora geştiyariyê were çêkirin, dikarin li vir tiştên baş çêbikin.

Bendav dikarin bibin alîkarek baş ji bo ku em bikarin avê vegerînin, bi taybetî di demsalên ku av heye û di demsalên ku av tine be, em dikarin ava ku di van bendavan de hatî vegerandin ji bo armancên cûda bikar bînin.

Serokê Hikûmetê ragehand: Hin bendavên me yên mezin hene tenê sûda wan ne ji bo Kurdistanê ye, wek bendavên Dukan û Derbendîxan, ji ber sûda wan ji hemû navçeyên din ên Iraqê re hebûne, lewra em hêvî dikin ku hikûmeta federal alîkariya hikûmeta Herêma Kurdistanê bike ku van bendavên han sererast bikin, yan jî bendavên nû ava bikin û ev yek jî di bernameya me de heye.

Mesrûr Barzanî dawiyê de jî ragehand: Di dawiyê de ez careke din pîrozbahiyê li cîbicîkarên vê projeyê dikim û hêviya serkeftinê ji wan re dixwazim. Her wiha dikarim bibêjim ku hikûmet dê bi her awayî piştevaniya we bike da ku em li hemû cîhên din ên Kurdistanê jî projeyên bi vî rengî ava bikin.

Nerina Azad

Petrola Kurdistanê - Bexda û Enqerê li hev nekirin, Barzanî û Erdogan civiyan

Di yekem civîna di navbera desteyên teknîkî yên Tirkiye-Herêma Kurdistan û Iraqê de ji bo

hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê ti lihevkirin çênebûn. Desteyan bal kişand ser aliyê siyasî û dane xuyakirin ku pêwîstî bi danûstandinên zêdetir heye.

Piştî encama vê civînê Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî serdana Enqerê kir û li gel Wezîrê Derve yê Tirkiyê Hakan Fîdan û Serokkomarê Tirkiyê Recep Tayyîb Erdogan civiya. Tê çaverêkirin ku mijara sereke ya van civînan hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê be.

Di meha Adarê de hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê ji ber biryara Odeya Bazrganî ya Navneteweyî ya Parîsê ji bo bendera Ceyhanê rawestiyabû.

Roja Duşemê li Bexdayê yekem car şandên teknîkî yên Tirkiye-Herêma Kurdistan û Iraqê civiyan.

Aliyan li hev nekirin

Li gorî agahiyên ku Rûdawê bidest xistine, di navbera şandan de di gelek mijaran cudahî heye.

Aliyê Tirkiyê daxwaz kir ku kirê û têçûyên lênihêrînê yên xeta Kerkûkê, Herêma Kudistanê heta Cehyanê bê dayîn ku dirêjahiya wê xetê 350 kilometre ye. Lê aliyê Iraqê, bi hinceta ku Tirkiyê hinardekirin rawestandiye rijd e ku vî pereyî nede ku li gorî rêkeftinên navnetewî pêwîst e Tirkiye bide.

Tirkiyê, hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê piştî biryara Odeya Bazirganî ya Navnetewî rawestand ku di wê biryarê bi hinceta ku Tirkiye bêyî ku di desthilata wê de be di navbera salên 2014-2018an de petrola Herêma Kurdistanê hinarde kiriye û ji ber vê jî 1,3 milyar dolar ceza wergirtiye.

Di civînê de ji bo dayîna və tazmînatê aliyan li hev nekirine ku ji Tirkiyê tê xwestin.

Aliyê Tirkiyê, ji bo ku aliyê Iraqê ji giliya xwe vegere û vê tazmînatê bi teqsît bide, alîkarî xwest. Lê aliyê Iraqê weke niyetpakiyek pêşî ji Tirkiyê xwest dest bi hinardekirina petrolê bike û piştre dozê û mijara tazmînatê gotûbêj bikin.

Peyamnêrê Rûdawê, ku ev civîne dişopand, ragihand ku berpirsên Tirkiyê dane xuyakirin ku wan mijarên teknîkî li gel Iraqê çareser kirine û mijarên mane hewaleyî siyasiya kirine. Tê çaverêkirin wezîrên derve yên Tirkiye û Iraqê li ser vê mijarê bicivin. Herwiha îro Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî serdana Enqerê kir û li gel Serokkomarê Tirkiyê Recep Tayyîp Erdogan civiya. Li gorî çavdêran mijara sereke ya Barzanî û Erdogan hinardekirina petrolê ye.

Hewlên Amerîkayê

Li aliyê din Endamên Kongreya Amerîkayê bang li Wezîrê Derve yê Amerîkayê Antony Blinken kirin ku ji bo destpêkirina hinardeya Herêma Kurdistanê guvaşê li Tirkiye û Iraqê bike. Li gorî Reutersê endamên kongereyê di banga xwe de diyar dikin ku rawestinda hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê ji bo herêmê metirsiya krîza aborî û mirovî çêdike û Herêma Kurdistanê ji sedê 80ê dahata wê bêpar hiştiye.

Rûdaw

535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 12

Xiyaneta li Kerkukê li Sileymaniyeyê dubare dibe…

Îbrahîm GUÇLU

Piştî Şerê Qendavê (Qorfezê) ya yekemîn beşekî Kurdistanê di bin kontrola Emerîka û hevpeymanên wê de azad bû. Ji bona ev herêma Kurdistanê ya azad ji holê rabe, çar dewletên kolonyalîst hewil didan. Lê bi xwe ji tirsa Emerîkayê û hevpeymanên wê nedikarîn raste rast êrîşa Herêma Azad ya Kurdistanê bikin. Lê her çar dewletên kolonyalîst PKKê bi kar anîn. PKKê, di destpêkê êrîşî PDK, piştre êrîşî YNKê û dawî jî êrîşî PDKê û YNKê kir ku herdu partiyan Hikûmeta Kurdistan birêve dibirin. Encama wan êrîşan bi hezaran pêşmergeyên Kurdistanê û xortên di nav PKKê de hatibûn xapandin, hatin kuştin.

Encama plana çar dewletên kolonyalîst êrîşa PKKê ya li dijî Herême Azad ya Kurdistanê, bû sedem ku Ocalan ji Sûriyeyê bê derxistin û teslîmî Dewleta Tirk bê kirin. Dema Ocalan hat teslîm kirin jî dizanîn ku Ocalan mirovê Dewleta Tirk e.

Êrîşên dewletên kolonyalîst nikarî pêşiya federebûna Kurdistanê bigre. Sîstema Federe di sala 1992an de li Kurdistanê ava bû, di sala 2005an de li Iraqê jî bû bingeha Dewleta Federal. Iraq piştî ku ji aliyê Emerîkayê ve hat dagir kirin, di sala 2003an de Rejîma Baasê ya faşîst hat rûxandin. Piştî rûxandina Rejîma Faşîst ya Baasê, avabûna dewleta nû û rejîma nû hat rojevê. Di encamê de bi alikariya Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî biryar hat girtin ku dewleta Iraqê bibe dewleta hemû neteweyan û bibe dewleteke federal. Rejîmae demokrat û parlamenterist li Dewleta Federal ya Iraqê jî bê damezrandin.

Di sala 2005an de bi referandûma makezagona nû ji dewleta federal û rejîma demokrat-parlamenterîst re "erê" hat gotin.

Hezar mixabin ji bona ku di ereban de çanda demokratîk çê nebibû û ji nîjadperestî û çanda desthilatdariya nasyonalîstî xelas nebibûn, ava bûna sîstema federal her demê di bin xeteriyê de bû.

Ereben nîjadperest û nasyonalîstên hişk di her firseteke de dixwest in ku sîstema federal ji holê rakin.

Beşek Kurd jî, bi taybetî jî Serokatiya Goranê di destpêkê û piştre beşekî YNKê jî ji erebên nîjadperest re dibûn alîkar. Beriya Referandûma Serxwebûna Kurdistanê, Hikûmeta Federal hewil dida ku Kerkuk bikeve bin rêvebiriya Kurdistanê, Goran û beşek endamên YNKê jî dixwestin ku Sileymaniyeyê ji Herêma Federe ya Kurdistanê veqetînin bi Ereban û hikûmeta navendi ya federal re girêbidin.

Lê ew hewildana ji aliyê PDKê û Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî ve sedema şer hat pejirandin. Loma wan kesan nikarî hewildana xwe zêde pêşve bibin û erebên nîjadperest jî nexwestin ku bikevin nav şerekî. Loma ew hewildana hat rawestandin. Lê wê hişmendiyê li cem beşek kurd dom kir.

Ev hewildana têkbirina Sîstema Federal bû sedem ku makezagona dewleta federal binpê bibe. Di encamê de Dewleta Federal bir her awayî ket bin xeteriyê. Wê demê dîsa di pêşengiya Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî de pêvajoya dewleta serbixwe ya Kurdistanê û dewleta konfederal ya Iraqê dest pê kir.

Loma jî li Kurdistanê biryara Referândûma Serxwebûna Kurdistan hat pejirandin. Di Îlona 2017an de referândûm hat li darxistin. Kurdistaniyan di encama Referândûma Serxwebûna Kurdistanê de serkeftî bûn. Biryara Dewleta Serbixwe ya Kurdistanê hat dayin. Gelê Kerkukê jî, ji desthilatdariya Kurdistanê û serxwebûna Kurdistanê re "erê" got.

Biryara Kurdistaniyan nîjadperestên ereban û kurdên xayin tirsand; Hikûmeta Navendî ya Federal gorî makezagona federal tevnegeriya, ji bona ku ev encama ji holê rake, ket nav tîfaqên qirêj û kolonyalîst yên herêmî. Di Oktobra 2017an de bi bi piştgiriya Kurdên xayin (Beşek Goraniya û YNKê, PKKê) bi tîfaqa leşkerî û siyasî ya xurt êrîşî Kerkukê kirin û Kerkuk îşgal kirin.

Ji bona ku Dewleta Federe ya Kurdistanê bi tevayî xira bikin sînorê êrîşên xwe xwestin fireh bikin, lê ji bona kurdan bû kêfxweşî ku tîfaqa qirêj ya kolonyalîst. şikest xwar.

Piştî îşgala Kerkukê bi awayekî din Sileymaniyêyê ket bin bandor û kontrola Îranê, Haşdî Şabî û PKKê. YNKê ji vê xirabiyê re rê vekir.

Di van demên dawî de ji bona ku Sileymaniyeyê ji Kurdistanê bê veqetandin, hewildan xurttir bûne. Di Meclîsa Federal ya Iraqê de di minaqeşeyê bûdçeyê de ev hewildana xurt bû.

Ev yeka çewa hatiye rojevê em ji parlamenterê PDKê guhdar bikin:

"Parlamenterê PDK yê Parlamentoya Iraqê Sîpan Şêrwanî, ragihand ku YNKê di dema danûstandinên bûdçeyê de hewl daye Silêmanîyê ji Herêma Kurdistanê cuda bike.

"Şêrwanî amaje bi wê yekê kir, ku wan desttêwerdan di madeyên 13 û 14 de kirine û ev jî metirsîyê li ser statu û dahata darayî ya Herêma Kurdistanê çêdike.

"Piştî gotûbêjên dûvdirêj yên darayî û siyasî, roja pêncşema borî danûstandinên bûdceya darayî ya federalî ya sala 2023, 2024 û 2025 li Parlamentoya Iraqê dest pê kir.

"Di rûniştina di bin serokatîya Serokê Parlamentoyê Mihemed Helbûsî de hat lidarxistin de, madeya 14 a derbarê dahata petrolê ya Herêma Kurdistanê û kontrolkirina wê ya ji alîyê Bexdayê ve hat gotûbêjkirin.

"Ji bilî Partiya Demokrata Kurdistanê (PDK) li ser hin beşên gotarê ku ji alîyê Yekgirtûya Îslamî ya Kurdistanê (Yekgirtû), Civaka Dadwerîya Kurdistanê (Komel) û Tevgera Nifşê Nû (Newey Nwê) ve li dijî wan derketibûn, hat gotûbêjkirin."

"Pêşnûmeya ku ji alîyê Yekîtiya Niştimanîya Kurdistanê (YNK) ve hatibû destekkirin, piştî guhertinên dawî ji alîyê pêkhateya parlamentoyê ve hat qebûlkirin.

"Parlamenterê PDK Sîpan Şêrwanî, piştî hevdîtinan daxuyanî da: "Ez dixwazim li vir diyar bikim, hewldanên ku dahatên Silêmanîyê bixin ser hesabên xwe û wek berê wek ku dixwazin bikar bînin, bi ser neketin. Wek tê zanîn YNK berê razî nebû ku dahata Silêmanîyê radestî hikûmeta Herêma Kurdistanê bê kirin. Herwiha hikûmeta Herêma Kurdistanê hemû dahata petrolê ku ji sedî 81ê dahata wê ya darayî pêk tîne, ji bo mûçeyên karmend û karmendên Hewlêr, Silêmanî, Duhok û Helebîêyê xerc kiriye. Hikûmet dahatên ku ji çavkanîyên neftê bi dest dixe, ku ji sedî 19ê dahatê digre, ji bo xizmeta xelkê Herêma Kurdistanê xerc kir. Lê YNK yek dolar jî ji dahata neftê ya Herêma Silêmanîyê nedaye hikûmetê". Şêrwanî got: "Ev helwesta YNKê ji bilî têkbirina yekrêzîya navbera Kurdan ti armancek din nake. Hikûmetê ev daxwaz qebûl kir, lê îro hewl dan ku xwe rasterast bi navendê ve girê bidin. Ji bo terxankirina bûdçeya Silêmanîyê bi rêya peywendîya rasterast bi Bexdayê re kar kirin. Lê me ev lîstik betal kir". (Rojevakurd)

Lê diyar e ku Sileymaniyeyê di bin xeteriyê de. Li Sileymaniyê xiyaneta li Kerkukê tê xwestin ku dubare bibe. Divê hemû Kurdistanî û bi taybetî jî Hikûmeta Kurdistanê û PDKê di vê mijarê de hayidar bin. Rê nedin xiyanetê.

Diyarbekîr, 15. 06. 2023

Em bi dîplomasîyek serkeftî gihîştin van rojan

Perwerdekarê Zanîngeha Zaxo Prof. Dr. Şevket Taha Sindî, ji çapemenîyê re anî zimên ku Kurd ji bo paraztina nasname û erdnîgarîya xwe zêdetirî sed salî ye rastî qirkirinê tên û Enfal

û Helebçe dijîn. Sindî, behsa rola serkirdayetîya Serok Mesûd Barzanî jî kir û got: "Barzanî şanazîya Kurdan e. Bi saya wî herêm di destên ewle de ye û bi dîplomasîya xwe hatiye van rojan".

Sindî, diyar kir ku polîtîkayên şaş ên ji Sykes-Picot heta niha li dijî Kurdan tên meşandin gav bi gav veguherîye piştgiriyê û got: "Em wek Kurd îro bi taybet pêwîstîya me bi du tiştan heye; ya yekemîn bi pêşengekî dûrbîn ku ew Serok Mesûd Barzanî ye û mînaka herî berçav e. Ya duyemîn jî Kurd wek gel bi xwe ye ku divê di nava wê de yekîtî pêk bê". Sindî, di derbarê berevanîya asmanî û pêwistîya wê jî axivî û bal kişand ser wê yekê ku bêyî sîstemên berevanîya esmanî li erdnîgarîyan ne pêkan e behsa ewlehîyê bê kirin û got: "Pêkanîna vê sîstemê ji herêmê re gelekî girîng û bi nirx e" û wiha dawî li gotinên xwe anî: "Ev îtîrafa hebûna dîrokî ya Herêma Kurdistanê ye. Ev jî wê hebûna hêzên pêşmerge ku di şerê li dijî DAIŞê de bedelên giran dane, bihêztir bike. Ji alîyê din ve, sazkirina pergalê bersivek e. Ev jî bersivek e ji bo wan kesên ku planên qirêj hem li dijî Herêma Kurdistanê hem jî li dijî rêveberîya wê dikin".

rojevakurd.com

Memo Memoyî: Gelek Kurd li Rostovê hene û heta niha ti rewşeke neyînî nehatiye serê wan

Piştî kontrolkirina bajarê Rostovê ji aliyê hêzên Wagnerê ve, Berpirsê Revenda Kurdî li Sovyeta berê û Asyayê Memo Memoyî dide zanîn, hejmarek mezin ji Kurdan li bajarê Rostovê hene û heta niha ti rewşeke neyînî nehatiye serê wan.

Bajarê Rostovê yê li başûrê Rûsyaya Federal e, îro ji aliyê hêzên Wagner ve hat kontrolkirin. Fermandar Wagner Yevgeny Prigojin jî got, ew û alîgirên xwe li Navenda Fermandariya Başûr in û navendên leşkerî yên Rostov, di nav de firokxane jî, xistine bin kontrola xwe. Di vê derbarê de, Berpirsê Revenda Kurdî li Sovyeta berê û Asyayê Memo Memoyî ji bajarê stavropol ê Rûsyayê ji K24ê re got: Pirsgirêka Fermandarê Wagnerê ya sereke bi Wezareta Berevaniyê ya Rûsyayê re ye, egereke mezin heye ku destê derveyî jî di vê rewşê de hebe. Got jî: Hêzên Wagnerê îro bi tank û topan ketin bajarê Rostovê û dest daniye ser dam û dezgehên bajarê, lê ew di bajêr de ji aliyê hêzên rûsî ve hatine dorpêçkirin.

Li ser pirs ku eger heye ev pirsgirêka li Rûsyayê rû daye, bendorê li karînên Rûsyayê yên di şerê li Ukraynayê de bike, Memo Memoyî got: "Bi baweriya min, ev yek bandorê li şerê li Ukraynayê nake, Rûsya dikare bi awayekî girantir jî li Ukraynayê bide." Memo Memoyî da zanîn jî, hejmarek mezin ji Kurdan û bi taybet Kurdên Êzidî li bajarê Rostovê hene û ew bi wan re di pêwendiyê de ne û diyar kir jî, heta niha ti rewşeke neyînî nehatiye serê wan.

rupelanu.com

108 koçber ji Duhokê vegeriyane Şingalê

Wezareta Koç û Koçberan a Iraqê ragihand ku 108 koçberên li sînorê parêzgeha Duhokê vegeriyane Şingalê. Wezareta Koç û Koçberan a Iraqê îro Înê ragihand ku 108 koçberên li sînorê parêzgeha Duhokê vegeriyane Şingalê û qaymeqamê Şingalê jî dibêje, hemû ew kesên vegeriyane Êzidî ne û dê karwaneke din jî bê vegerandin. Hat ragihandin ku ew koçber bi hevahengiya li gel parêzgar û operasyonên hevbeş a parêzgeha Neynewayê vegeriyane. Qaymeqamê Şingal ê bi wekalet Nayif Seydo ji Rûdawê re got, hemû ew kesên ku vegeriyane Kurdên Êzidî ne û ji navçeya Gir Uzêr in. Nayif Seydo her wiha destnîşan kir, niha %70 welatiyên Şingalê koçber in û venegeriyane.

rupelanu.com

Eger dewleta we tune be, hûn nikarin goristanekê jî biparêzin

Kurdistan24ê civaknas, nivîskar Îsmaîl Beşîkçî re hevpeyvînek çêkir. Di hevpeyvînê de, guftûgo li babetên niha yên germ wek hilbijartinên pêşwext ên Iraqê, dosyeya PKKê, xiyaneta 16ê Cotmeha 2017an û pirsa destûra Herêma Kurdistanê ya ku niha dest bi karên wê bûne, tên kirin.

Kurdistan24: Berî derbasî nava pirsan bibim dixwazim tiştekî bipirsim, em xelkê Kurdistanê xweşhal in ku Beşîkçî heye û em gelekî ji te hez dikin. Hûn dema tên Hewlêrê û digihin vir, hestên we çawa ne?

Îsmaîl Beşîkçî: Ez ji sala 2013an ve têm Kurdistanê. Gelek caran hatime, îro jî dubare li Kurdistanê me, gelek dilxweş im ku hatime Kurdistanê û bi taybet ku bi we re gotûbêjan dikin, hesteke gelekî xweş e.

Eger biçin nava pirs û mijaran, niha hilbijartinên Iraqê hatin kirin, ma ev hilbijartin dibin sedema çareseriya pirsgirêkên Kurdan bi Bexdayê re, herwiha ka vê jî bibêjim, serkirdeyên Kurd her dem dibêjin; pirsgirêka me bi Iraqê re, nebûna hevpariya rasteqîne ye. Bi nêrîna we, ev hevpariya rasteqîne ji niha û pê ve dê were cibicîkirin?

Îsmaîl Beşîkçî: Ez her roj bi baldarî û girîngî li Kurdistan24 û kenalên baş dinêrim, bi vê boneyê ez spasiya Kurdistan24ê dikim ji bo vê vexwandinê. Hilbijartinên 10 Cotmehê, dikarim wiha behsa wê bikim, berî hilbijartinan, hin guhartin di yasaya hilbijartinê de ji aliyê hikûmeta Iraqê ve hatin kirin. Di van guhartinan de armancek ji bo kêmkirina dengên Kurdan yan çûna kêm li ser dindoqan hebû. Li Silêmanî û Helebceyê êrîş li kandîdên Partiya Demokrat a Kurdistanê hate kirin. Li Şingalê PKKê rêgirî li kandîdên PDKê kirin ji bo propagandayê hilbijartinan nekin. Li Şingal, Silêmanî û Helebceyê hin hewl hebûn astengî hatin kirin ta ku welatî neçin ser sindoqan. Ligel wê jî, PDKê di hilbijartinên 10 Cotmehê de serkeftineke mezin bi dest anî, ji ber wê ez vê yekê girîng dinirxîmim.

Belê, lê di dawiyê de di navbera Kurdistan û Iraqê de gelek kêşe û pirsgirêk hene, ji piştî van hilbijartinan, ewên werin çareserkirin, ew hevpariya rasteqîne dê pêk were?

Em dikarin wiha bibêjin, di navbera hikûmeta Hewlêr û hikûmeta Bexdayê de gelek nakokî hene, herwiha gelek hevtêgihîştinên jî hene, ev ne yên îro ne, ji gelek salan ev nakokî hebûn û mane, lê belê Iraq naxwaze van pirsgirêkan çareser bike. Tirkiye jî naxwaze nakokî çareser bibin. Îran jî bi heman awayî naxwaze nakokî çareser bibin. Sûriye jî naxwaze û heta Amerîka naxwaze. Lê divê niyaza Kurdan a çareseriyê hebe, anku divê destpêkê Kurd bê westan li çareseriya wan pirsgirêkan bigerin, ji bo vê jî girîng e Kurd bi hev re tevbigerin û bi hev re kar bikin, ev girîng e. Berê hin nakokî di navbera Kurdan de hebû, di bîra we de çi di 16 Cotmeha 2017an de rû da, ji ber wê dibêjim ku yekbûn û karkirina bi hev re ji Kurdan re girîng e. Kurd ji bo wan nakokiyan çareser bikin, pêwîstiya wan bi gelek hewildanan heye. Divê niyaza Kurdan a çareserkirina nakokiyan hebe.

Dixwazim wê bipirsim ku ew yekbûn û yekgirtin di navbera Kurdan de dirust nabe, te behsa xiyaneta 16ê Cotmeha 2017an kir, we dît ku Serok Barzanî ji bo encamdana referandumê çi hewl da, piştre jî grûpeke diyarkirî a di nav partiyekê de çi xiyanetî kir, ji bo çi ew tişt rû da?

Referandum gelekî girîng bû, pêwîst bû ku referandum bi vî awayî bihata kirin. 7ê Hezîrana 2017an Serok Barzanî di daxuyaniyekê de ragihand, ew di 25ê Îlonê de referandumê dikin. Piştî wê jî welatên rojava û Amerîka daxuyanî li hev dan û gotin niha ne dema referandumê ye, lê bi nêrîna min, ew referanduma Kurdan gelekî girîng bû û pêwîst bû bihata encamdan. Herçend e Ewropa, Tirkiye û Îranê jî nedixwast, herçend e Amerîka û Ereban jî nedixwast, ew referanduma Kurdan kiriye, gelekî girîng bû.

Eger em encam wek nimûne werbigirin, di referanduma 25ê Îlonê de ji Kurdan ji sedî 92.93 dengê belê da, ev encamê îradeya xelkê Kurdistanê nîşan da û Kurdan dikarin wê her demê bi kar bînin. Referandum pêwîst bû bihata kirin û hate kirin. Belê, pirsgirêka Kurd, pirsgirêkeke gelekî mezin e. Kurdistanê di sala 1092an de hat dabeşkirin û perçekirin, ev rewş, ji Kurdan re rewşeke gelekî dijwar bû, dikarin bibêjin wek şikandina hestiyê peykerê mirovekî bû.

Kurd li Rojhilata Navîn nêzîkî 50 milyonî ne, lê ligel wê jî, vê hejmarê jî ti destkefteke mezin ji wan re nebû. Bila ez wê jî bibêjim, di baweriya min de Hikûmeta Herêma Kurdistanê, îdareyeke girîng û otonomiyeke girîng e. Lê Kurd li Rojhilata Navîn û li hember Tirk, Ereb û Farisan xwedî deskeftiyên xwe ne, her çiqas xwedî herêmek xweser bin jî, lê belê ev cudahî ne hêvîbexş e. Rewşeke gelekî giran e, dikarim wiha bibêjin ku pêwîst bû Kurd wê dabeşkirin û perçekirinê ji bîr nekin û waneyekê jê werbigirin. Ev perçekirina û dabeşkirin divê çi jê werbigirin? Bi nêrîna min diviyabû Kurd zêdetir bi hêsanî bi hev re gotûbêjan û diyalogê bikin.

Ji Kurdan re dibêjim, Kurd li Rojhilata Navîn hejmara wan ji 50 milyonî zêdetir e, wek nimûne li Netewên Yekgirtî û li sazî û dezgehên Ewropa, Parlamentoya Ewropa, Komisyona Ewropa û li Konferansa Îslamî jî nûnerên wan tune ne. Herçend e hejmara wan 50 milyonî zêdetir e, lê nûnerên Kurdan tune ne. Li Kendava Erebî binêre, Kuwêt, Qeter, Îmarat û Behrên hejmara wan ne milyonek jî, dewlet girîng e, dewlet girîng e, eger dewleta we tune be, hûn nikarin mûzexaneyekê jî ava bikin. Eger dewleta we tune be, hûn nikarin goristanekê jî biparêzin. Dewlet girîng e. Di sedsala 18an de Hegel dibêje: Sivîl dewletê dirust dikin, eger dewleta wan nebe, hûn nikarin şaristiyanetê dirust bikin.

Her miletek dewleta wan nebe, nikare gavekê bavêje. Theodor Herzl yê Cihû di salên 1890 de dibêje, ew serdana dewlementên Cihû yên li Amerîka, Almanya, Îspanya û Fransa dike û di wê serdanê de ji dewlemendan re dibêje: Eger dewleta we tune be, ti qîmeta dewlemendiya we nîne. Ji ber wê girîng e hûn bibin xwedî dewlet. Bêguman ev ji bo Kurdan gelekî zehmet e, dabeşkirin û

perçekirin rewek e 100 sal in berdewam e. Lozan rêkeftineke girîng bû, lê nûnerên Kurdan lê nebûn.

Niha mijareke din ku weke referandumê li qada Kurdistanê girîng e, ew jî destûr e, ji salên 1990î ve partiyên siyasî û xelkê Kurdistanê xebat ji bo dariştina destûrekê dikin, lê belê heta niha jî li Herêma Kurdistanê destûr tune ye, niha destûr bûye mijareke germ û karên nivîsandina wê dest pê kirine, gotina we ji bo partiyên Kurd li ser vê mijarê çi ye?

Niha gelek girîngtir e helwestek li ser destûra Iraqê ya sala 2005an bikin, di wê destûrê de maddeya 140 heye ne wisa? Ew madde ji bo ser deverên ku ji Kurdistanê hatine veqetandin e, dibêje referandum were kirin li wan deveran ku ji Kurdistanê hatine veqetandin, di encamê de eger li wan deveran nifûs û hejmara nişteciyên Kurd zêdetir bibe, ew dever dê vegerin ser Herêma Kurdistanê, eger Ereb jî zêdetir bin, diçin ser Bexdayê, lê belê ev pêk nayê, hikûmeta Iraqê naxwaze vê yekê bike, ev jî kêşeyeke kevn e, weke mînak; di sala 1970an de di navbera Mela Mistefa Barzanî û Sedam Husên de rêkeftin hat kirin, ev yek ji mijarên sereke bû, maddeyeke sereke bû, çi digot? Digot; li wan deveran referandum were kirin û li gor hejmara nişteciyên wan deveran, ser bi Iraqê bin an Herêma Kurdistanê, ji wê demê ve ev heye lê nehat kirin, çima nehat kirin? Çimkî Tirkiyê nedixwest, Îranê nedixwest, Iraq jî ligel vê nebû, loma nehat kirin, lê belê divê Kurd li ser vê mijarê rijd bin, divê biparêzin, ji ber vê yekê yekbûn û xebata bi hev re di navbera Kurdan de girîng e.

Baş e, niha li Herêma Kurdistanê, li Şingalê û li sînoran mijareke me ya din heye, PKK li wan deveran heye, loma Tirkiyê pêgehên PKKê bombebaran dike, ew dever dişewite, gund vala dibin û xelkê wan deveran aware dibin, niha ez dixwazim bizanim nêrîna we li ser vê mijarê çi ye? PKK li wir çi dike? Gelo pêwîst e ku PKK li wir be?

Tiştê ku PKK dike xelet e, pêwendiyên wan ên bi Heşda Şeibî re xelet e, Heşda Şeibî rêxistineke li dijî Kurdayetiyê ye, ango rêxistineke dijî Kurd û Kurdistanê ye, PKK ku rêxistineke Kurdî ye û pêwendiya wê bi Heşda Şeibî re heye, xeletiyeke mezin dike.

Belê, eger em ji Herêma Kurdistanê hinek dûr bikevin, niha li navçeyê mijarên germ hene, bi nêrîna we çi li navçeyê diqewime? Di van bûyeran de divê Kurd çi bikin û çi heye ku pêwîst nake bikin?

Niha tiştê girîng ew e ku Kurd hemû bi hev re karê bihevre bikin, lê belê ez dîsa dibêjim ku ev bi hêsanî nabe, weke me berê jî got, çimkî ev jihevketin di navbera Kurdan de ji berê ve heye, tevî vê yekê jî ev xebata bihevre girîng e, weke mînak; em dema behsa nakokiyên navbera hikûmeta Bexdayê û hikûmeta Hewlêrê dikin, behsa lihevnekirinê dikin, eşkere ye ku naxwazin kêşe çareser bibin, Iraq vê yekê naxwaze, Tirkiye naxwaze, Sûriye naxwaze, Îran naxwaze, Amerîka jî naxwaze, loma yekbûn gelek girîng e.

Ango eger her tiştê ku Tirkiye, Sûriye, Îran û Iraq naxwaze, nabe Kurd bikin?

Karê bihevrebûna Kurdan girîng e, divê Kurd bixwazin û bi israr li ser bixebitin, ku dibêjin salên 1920î Kurd parçe parçe û dabeşkirî bûn, niha ku rewşenbîrên Kurd ligel dîplomatên Îngilîz, ligel dîplomatên Fransa di civînên taybet de dibêjin 'We neheqiyeke mezin li hember me kiriye, salên bîstan we li hember Kurd û Kurdistanê neheqî kiriye', ew dîplomat di civînên taybet de dibêjin 'Belê li hember Kurdistanê neheqî hatiye kirin, lê belê di civînên fermî de hûn ji bo rastkirina wan neheqiyan ti tiştekî nakin', ji ber vê yekê divê Kurd bi xwe bikin.

Çima Kurd nabin yek, ev jî mijareke girîng e, niha Kurd di çi qonaxa gihiştina civakê de ne, milet in an di qonaxa beriya miletbûnê de ne?

Binêre, em behsa salên bîstan dikin, ku di serdema civaka gelan de neheqiyeke mezin li hember Kurdan hat kirin, di wê demê de ku Civaka Gelan hebû, di Yekîtiya Sovyetê de Lenîn, Stalîn, Troçkî ji bo netewa xwe gelek dixebitîn û gotûbêj dikirin, ji bo welatê xwe ev yek dikirin. Li Dewletên Yekbûyî ya Amerîkayê Serok Wilson bi heman şêwe bixebitî, yanî di serdemeke wiha de di sala bîstan de em dibînin ku Kurdistan hatiye dabeşkirin û parçekirin, ev ji bo Kurdan gelek ne xweş e, divê Kurd ji vê yekê fêm bikin, ez bawer im heta niha Kurd ji vê parçebûn û dabeşbûnê fêm nakin û dema fêm bikin dê bibin yek û xebata wan a bihevre dê hêsan bibe.

Niha em bi hev re gihîştin xalekê, di vê xalê de şîreta we ji bo partiyên Kurd û ji bo Kurdan çi ye?

Gotina min ew e ku divê Kurd fêm bikin ku neheqî li wan hatiye kirin, divê ew sala 1920î ji aliyê dîrokî ve baş binirxînin, weke mînak; Lozan, li Lozanê mijara herî girîng Kurdistan bû, lê belê nûnerên Kurd li wir nebûn, diviyabû bi taybetî nûnerên Kurdan li wir bin, lê nebû, di salên bîstan de li Başûrê Kurdistanê ev serok hebûn, ne wisa? Belê, Şêx Mehmûd Berzincî nûnerên xwe şandin Lozanê, lê belê ji aliyê rêveberên Îngilîz û Fransî û nûnerên Tirk ve rêgirî li wan hat kirin ku bigihîjin Lozanê, bi vî awayî Kurd û Kurdistan dabeş kirin û parçe kirin, nûnerên wan jî negihîştin, eger Kurd bizanin ku li wir neheqî li wan hat kirin, dê xebat û yekbûna wan hêsantir bibe.

Em tên dawiya bernameya xwe, loma pirsyarek ku min nekiribe an tiştekî ku cenabê we bixwaze lê zêde bikin heye?

Binêre, Kurd fêmkirina wan ji bo tiştan lawaz e, têgihîştina wan bo niştiman tune, lê belê ji sala 1961ê ve şer hebû û ji bo jî şer kirine, lê belê ew şer ne ji ber têgihîştina wan a bo niştiman derxistine. Îro ji Başûr xelk tên Bakurê Kurdistanê li wir ji bo betlaneyê diçin cihekî weke Mêrsînê, diçin Egeyê, lê belê naçin Wanê, naçin Bîngolê, naçin Diyarbekirê, diçin Mêrsînê, li qeraxên Deryaya Reş digerin û gelek pere xerc dikin, lê belê naçin Bîngol û Diyarbekir û Wanê, ev ji ber lawaziya têgihîştinê ye ji bo niştiman, dibêjin qey li qeraxên Deryaya Reş ji Kurdan hez dikin, berevajî vê, dijayetiya Kurdan heye, li Mêrsînê di Cejna Qurbanê de malbateke Kurd rastî rewşeke dijwar hat, dema diçin wê derê ji we re dibêjin 'hûn Kurd in an Ereb', dema dibêjin 'Kurd im', rastî rewşeke gelek ne xweş tên, eger wisa ye, çima hîn jî xelkê Başûr diçin wan deran? Li wir ji wan re hez nakin, li Îzmîrê sekretera Partiya Demokrat a Gelan (HDP) hat kuştin, li Aksaray malbateke Kurd 7 endamên wê hatin kuştin, çima Kurd hîn jî diçin û nayên Wanê? Ev jî kêşeyeke din e. Têgihîştina niştiman tune ye, lawaz e, loma îdareya Herêma Kurdistanê divê baş bixebite ji bo çêkirina hestê netewî, li sektora perwerdeyê cih ji vê yekê re veke, li cem Kurdan tevî ew qas şer û hemû bacên ku dane, hestekî niştimanî çênebûye, loma divê ji bo vê yekê bernameya Hikûmeta Herêma Kurdistanê hebe.

Gelek baş e mamoste, em zû gihîştin dawiya bernameyê, em gelek spas dikin ku we daxwaza me red nekir. Ez spasiya we dikim, Kurdistan24 li gor bingeha azadiya rojnamevanî ya navdewletî karê xwe dike û ez bawer im ev yek girîng e û ez hêvî dikim hûn berdewam bin.

Îsmaîl Beşîkçî

535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 14

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Aa

av

Ev çîye? Ev ave.
Bu nədir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.

diran

Ev çîye? Ev dirane.
Bu nədir? Bu dişdir.
Что это? Это зуб.
What is it? It is a tooth.

agir

Ev çîye? Ev agire.
Bu nədir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.

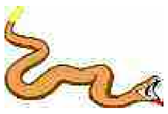

mar

Ev çîye? Ev mare.
Bu nədir? Bu ilandır.
Что это? Это змея..
What is it? It is a snake.

Bb

bizin

Ev çîye? Ev bizine.
Bu nədir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is goat.

balon

Ev çîye? Ev balone.
Bu nədir? Bu şardır.
Что это? Это шар.
What is it? It is a balon.

bacan

Ev çîye? Ev bacane.
Bu nədir?Bu pomidordur.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.

otomobil

Ev çîye? Ev otomobîle.
Bu nədir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

Cc

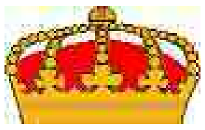

taC

Ev çîye? Ev taCe.
Bu nədir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.

canî

Ev çîye? Ev Canîe.
Bu nədir? Bu daydır.
Что это? Это жеребенок.
What is it? It is a horse.

Cûcik

Ev çîye# Ev Cûcike.
Bu nədir? Bu cücədir.
Что это? Это цыплёнок.
What is it? It is a chiken.

finCan

Ev çîye# Ev finCane.
Bu nədir? Bu fincandır.
Что это? Это чашка.
What is it? It is a cup.

Çç

çav

Ev çîye? Ev çave.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

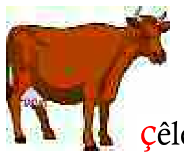

çêlek

Ev çîye? Ev çêleke.
Bu nədir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is cow.

çaynîk

Ev çîye? Ev çaynîke.
Bu nədir?Bu çaynikdır.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapol.

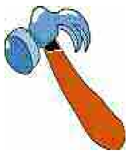

çakûç

Ev çîye? Ev çakûçe.
Bu nədir? Bu çəkicdir.
Что это? Это молоток.
What is it? It is hammer.

Dd

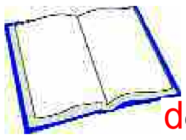

defter

Ev çîye? Ev deftere.
Bu nədir? Bu dəftərdir.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.

dar

Ev çîye? Ev dare.
Bu nədir? Bu ağacdır.
Что это? Это дерево.
What is it? It is a tree.

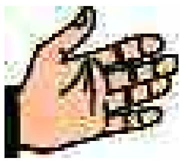

dest

Ev çîye? Ev deste.
Bu nədir? Bu əldir.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.

dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

Ee

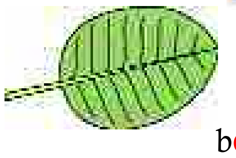

belg

Ev çîye? Ev belge.
Bu nədir? Bu yarpaqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.

elok

Ev çîye? Ev eloke.
Bu nədir? Bu hinduşqadır.
Что это? Это индюк.
What is it? It is a turkey.

ker

Ev çîye? Ev kere.
Bu nədir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.

zebeş

Ev çîye? Ev zebeşe.
Bu nədir? Bu qarpızdır.
Что это? Это арбуз..
What is it? It is a water melon.

Êê

êleg

Ev çîye? Ev êlege.
Bu nədir? Bu jiletdir.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.

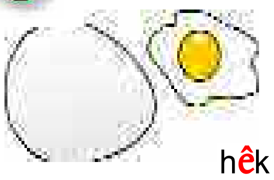

hêk

Ev çîye? Ev hêke.
Bu nədir?Bu yumurtadır.
Что это? Это яйцо.
What is it? It is an egg.

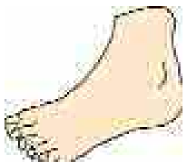

pê

Ev çîye? Ev pêye.
Bu nədir? Bu ayaqdır
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.

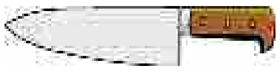

kêr

Ev çîye? Ev kêre.
Bu nədir? Bu bıçaqdır.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.

Ff

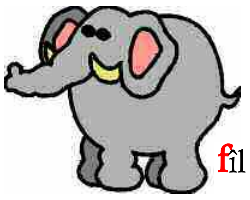

fîl

Ev çîye? Ev fîle.
Bu nədir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an elefoant.

firok

Ev çîye? Ev firoke.
Bu nədir ?Bu təyyarədir.
Что это? Это сомолёт.
What is it? It is a plane.

find

Ev çîye? Ev finde.
Bu nədir? Bu şamdır.
Что это? Это свеча.
What is it? It is a candle.

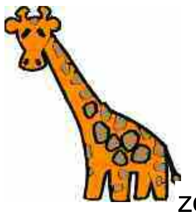

zerafe

Ev çîye? Ev zerafeye.
Bu nədir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.

Gg

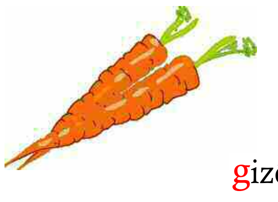

gizêr

Ev çîye? Ev gizêre.
Bu nədir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь
What is it? It is a carot.

gêzî

Ev çîye? Ev gêzîye.
Bu nədir? Bu süpürgədir.
Что это? Это веник.
What is it? It is a braom.

gore

Ev çîye? Ev goreye.
Bu nədir? Bu corabdır.
Что это? Это носки.
What is it? It is a stocking.

guh

Ev çîye? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухао..
What is it? It is an ear.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

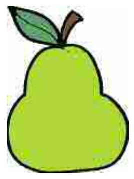
hirmê

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nədir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

hirç

Ev çîye? Ev hirçe.
Bu nədir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

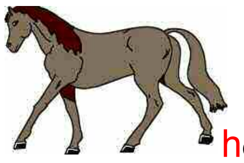
hesp

Ev çîye? Ev hespe.
Bu nədir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a a hourse.

hêştir

Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nədir? Bu dəvədir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

Ii

dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

lepik

Ev çîye? Ev lepike.
Bu nədir? Bu əlcəkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is glaves.

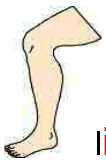
ling

Ev çîye? Ev linge.
Bu nədir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

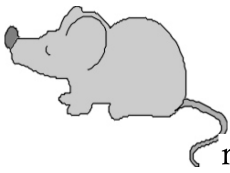
mişk

Ev çîye? Ev mişke.
Bu nədir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

Îî

dîk

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nədir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

îsot

Ev çîye? Ev îsote.
Bu nədir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

Ev çîye? Ev gustîle.
Bu nədir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

keştî

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nədir? Bu gəmidir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Jj

jûjî
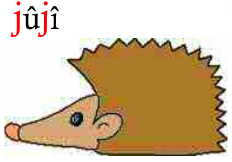

Ev çîye? Evjûjîye.
Bu nədir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

roj

Ev çîye? Ev roje.
Bu nədir? Bu günəşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

rojname

Ev çîye? Ev rojnameye.
Bu nədir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

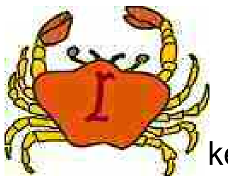
kevjal

Ev çîye? Ev kevjale.
Bu nədir? Bu xərçəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

Kk

birek

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nədir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

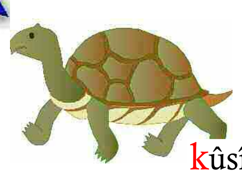
kûsî

Ev çîye? Ev kûsîye.
Bu nədir?Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortorse.

kund

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nədir?Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is a owl.

kevçî

Ev çîye? Ev kevçîye.
Bu nədir? Bu qaşıqdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

Ll

lêv

Ev çîye? Ev lêve.
Bu nədir? Bu dodaqdır.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

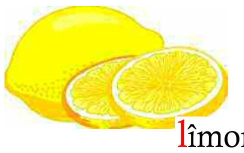
lîmon

Ev çîye? Ev lîmone.
Bu nədir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

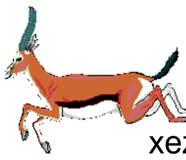
xezal

Ev çîye? Ev xezale.
Bu nədir? Bu ceyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

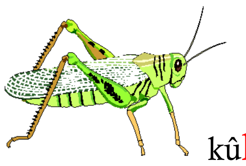
kûlî.

Ev çîye? Ev kûlîye.
Bu nədir? Bu çəyirtkədir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshoper.

Mm

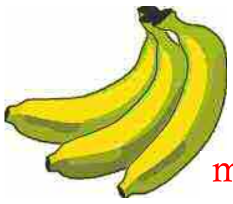
mûz

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nədir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

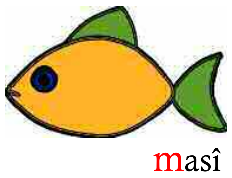
masî

Ev çîye? Ev masîye.
Bu nədir? Bu balıqdır.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

gamêş

Ev çîye? Ev gamêşe.
Bu nədir? Bu camışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

meymûn

Ev çîye? Ev meymûne.
Bu nədir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

Nn

nan

Ev çîye? Ev nane.
Bu nədir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

trên

Ev çîye? ev trêne.
Bu nədir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

hûrbivîn

Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nədir? Bu zərrəbindir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a maqnifyinq-glaf.

reng

Ev çîye? Ev renge.
Bu nədir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

Oo

ode

Ev çîye? Ev Odeye
Bu nədir? Bu otaqdır.
Что это? Это комнато.
What is it? It is a room.

otobûs

Ev çîye? Ev OtObûse.
Bu nədir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

sol

Ev çîye? Ev sOle.
Bu nədir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

top

Ev çîye? Ev tOpe.
Bu nədir?Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a bool.

535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 16

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHƐNG

Pp

penîr

Ev çîye? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

pîvaz

Ev çîye? Ev pîvaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is a onion.

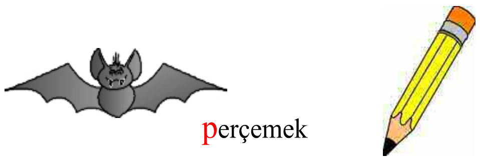

perçemek

Ev çîye? Ev peçemeke.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çîye? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

beq

Ev çîye? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çîye? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çîye? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qayçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çîye? Ev portqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is a orange.

Rr

şêr

Ev çîye? Ev şêre
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrîşk

Ev çîye? Ev kêwrîşke.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это зайац.
What is it? It is a rabbit.

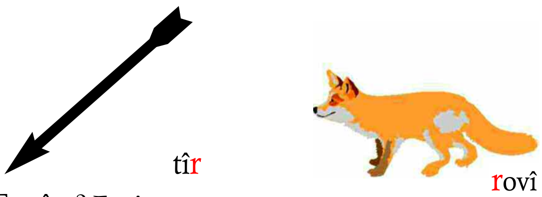

tîr

Ev çîye? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is a arrow.

rovî

Ev çîye? Ev rovîye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çîye? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is a apple.

stêrk

Ev çîye? Ev stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звёзды.
What is it? It is a star.

se

Ev çîye? Ev Seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çîye? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель
What is it? It is a potato.

Şş

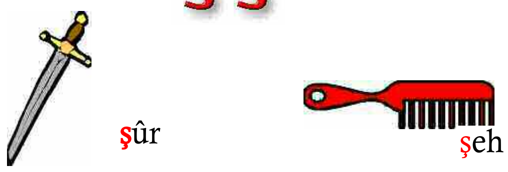

şûr

Ev çîye? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çîye? Ev şeye.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок..
What is it? It is a comb.

şîr

Ev çîye? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

şûşe

Ev çîye? Ev şûşeye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

Tt

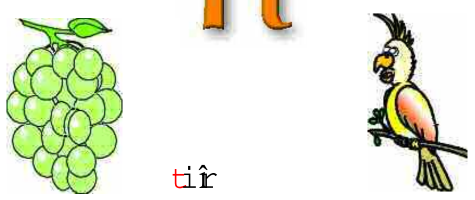

tirî

Ev çîye? Ev tirîye.
Bu nədir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

tûtî

Ev çîye? Ev tûtîye.
Bu nədir?Bu tutuquşudur.
Что это? Это попугай..
What is it? It is a parrot

pirtûk

Ev çîye? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsah

Ev çîye? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu timsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çîye? Ev utîye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is a iron.

guh

Ev çîye? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is a ear.

gul

Ev çîye? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flover.

kurm

Ev çîye? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

Ûû

bilûr

Ev çîye? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çîye? Ev brûske.
Bu nədir? Bu ildırımdır.
Что это? Это молния
What is it? It is a lightinigi.

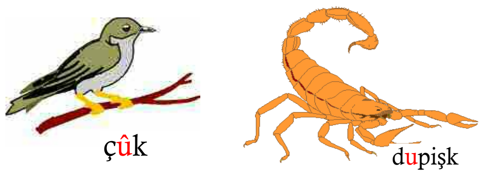

çûk

Ev çîye? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çîye? ev dupişke.
Bu nədir? Bu əqrəbdir.
Что это? Это скорпион
What is it? It is a skarpion.

Vv

çav

Ev çîye? Ev çaVe.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is a eye.

keVok

Ev çîye? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyərçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

biVir

Ev çîye? Ev biVire.
Bu nədir? Bu baltadır
Что это? Это топор.
What is it? It is a axe.

berçaVik

Ev çîye? Ev berçaVike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки
What is it? It is glass.

535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 17

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

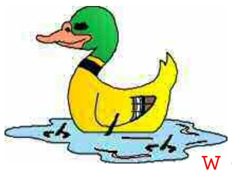

w erdek

Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nədir? Bu ökdəkdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nədir? Bu şəkildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

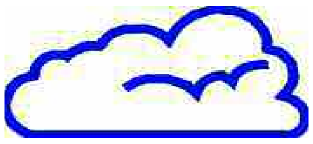

ew r

Ev çîye? Ev ewre.
Bu nədir? Bu buluddur.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nədir? Bu kəklikdir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

Xx

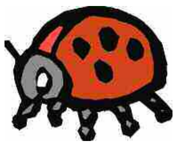

xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nədir? Bu arabüzəndir.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nədir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

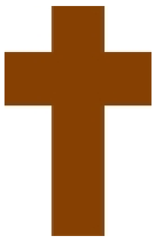

xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nədir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

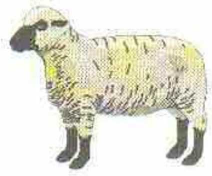

berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nədir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nədir? Bu xiyardır.
Что это? Это огурец.
What is it?
It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nədir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

yek

Ev çîye? Ev yeke.
Bu nədir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

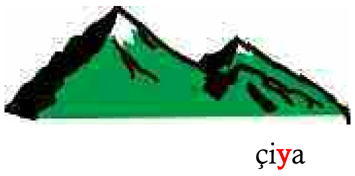

çiya

Ev çîye? Ev çîyaye.
Bu nədir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nədir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nədir? Bu zəngdir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nədir? Bu vedrədir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

derzi

Ev çîye? Ev derzîye.
Bu nədir? Bu iynədir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

Власти Синджара призывают Багдад выделить достаточный бюджет на реконструкцию

Федеральное правительство Ирака выделило 50 миллиардов динаров на восстановление езидского города Синджар, что, по словам местных властей, слишком мало по сравнению с масштабами разрушений. "Насколько нам известно, на проекты реконструкции выделили 50 миллиардов динаров. Этой суммы недостаточно. На эту сумму нельзя построить даже больницу. Синджар лежит в руинах. Мы хотим, чтобы в Синджаре реализовывались стратегические проекты", — заявил в воскресенье, 18 июня, в интервью "BasNews" мэр Синджара Наиф Сайдо.

По его словам, около 900 семей езидов зарегистрировались для возвращения в Синджар, но некоторые из вернувшихся, вынуждены жить в палатках.

Езидский город Синджар по-прежнему сильно милитаризован, и подвергается частым авиаударам Турции из-за присутствия "Рабочей партии Курдистана" (РПК). Наличие военизированных формирований, в том числе поддерживаемых Ираном сил "Хашд аш-Шааби", продолжает препятствовать реконструкции Синджара и возвращению ВПЛ. *kurdistan.ru*

ALFABÊ — DIKARÎ BIXWÎNÎ

N b/s	KURDÎ: ya bi tîpên latinî	KURDÎ: ya bi tîpên kirîlî	Azerî: Latinî	DIKARÎ BIXWÎNÎ
1	Aa	Аа	Aa	Artêş, armanc, av, agir , azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Щщ	Cc	Cûdî, cêr, ceş, Decle, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest,Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, frtone, Fariz, fîl, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Һһ	Hh	Hewlêr, havîn, hirç hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, înî, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Iı	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кk	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, lîmon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, nevî, ner, nav, nas, hinar, Hesen,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla,reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şirîn, sekir, şewaq
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tifing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênûs, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Uu	Юю	Üü	Gul, sur, dudu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî,vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Wecîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Хх	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

Hazırladı İsmayıl TAHİR

535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 18

Анкара и Багдад обсудят возобновление экспорта нефти Курдистана

19 июня турецкая делегация должна прибыть в Багдад для встречи с представителями министерства нефти Ирака, чтобы обсудить и, возможно, возобновить экспорт нефти из Курдистана.

Пресс-секретарь министерства нефти Ирака Асем Джихад подтвердил сообщение на пресс-конференции, состоявшейся в воскресенье, и выразил надежду на то, что Курдистан возобновит экспорт нефти на следующей неделе.

В недавнем заявлении официальной иракской газете "Al-Sabah" заместитель министра нефти Ирака Бассем Мохаммед Абади подтвердил, что между Ираком и Турцией достигнуто соглашение, в соответствии с которым делегации обеих стран соберутся в Багдаде 19 ноября для обсуждения экспорта нефти из Курдистана через турецкий порт Джейхан.

Экспорт нефти из Курдистана был приостановлен Турцией 25 марта 2023 года по решению Международного арбитражного суда в Париже. Решение было принято в ответ на жалобу, поданную федеральным правительством Ирака еще в 2015 году. ***kurdistan.ru***

Власти Синджара призывают Багдад выделить достаточный бюджет на реконструкцию

Федеральное правительство Ирака выделило 50 миллиардов динаров на восстановление езидского города Синджар, что, по словам местных властей, слишком мало по сравнению

с масштабами разрушений.

"Насколько нам известно, на проекты реконструкции выделили 50 миллиардов динаров. Этой суммы недостаточно. На эту сумму нельзя построить даже больницу. Синджар лежит в руинах. Мы хотим, чтобы в Синджаре реализовывались стратегические проекты", — заявил в воскресенье, 18 июня, в интервью "BasNews" мэр Синджара Наиф Сайдо. По его словам, около 900 семей езидов зарегистрировались для возвращения в Синджар, но некоторые из вернувшихся, вынуждены жить в палатках.

Езидский город Синджар по-прежнему сильно милитаризован, и подвергается частым авиаударам Турции из-за присутствия "Рабочей партии Курдистана" (РПК). Наличие военизированных формирований, в том числе поддерживаемых Ираном сил "Хашд аш-Шааби", продолжает препятствовать реконструкции Синджара и возвращению ВПЛ. ***kurdistan.ru***

Премьер-министр: Уважение Конституции Ирака – единственная гарантия стабильности и соблюдения прав народа

Премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани 18 июня призвал федеральные власти в Багдаде соблюдать конституцию страны и подчеркнул, что права Курдистана не могут сводиться только к выплате заработной платы.

"Я подчеркиваю, что приверженность конституции Ирака является единственным гарантом стабильности и защиты всех общин в Ираке. Все общины Курдистана столкнулись с многочисленными кампаниями этнических чисток, включая "Анфаль", химические бомбардировки, конфискацию земли и территорий, насильственное переселение, и усилия по уничтожению нашей этнической идентичности. Вот почему мы добиваемся компенсаций за все эти несправедливости в соответствии с конституцией", - сказал курдский лидер.

"Наша проблема касается не только финансовых вопросов, таких как выплата зарплаты. Они проигнорировали и нарушили большинство наших конституционных прав. Например, курдские и туркменские фермеры в Киркуке и прилегающих районах продолжают сталкиваться с угрозами, а их земли конфискуются. Несмотря на все это, они хотят урезать наши права на финансовые вопросы и выплату зарплаты".

Сегодня мир отмечает Между-

народный день борьбы с ненавистническими высказываниями, и по этому случаю министерство по делам религий Регионального правительства Курдистана (КРГ) организовало в Эрбиле конференцию на тему "Курдистан: колыбель мирного сосуществования", на которой премьер-министр обратился к представителям различных этнических и религиозных групп региона, а также к интеллектуалам всего политического спектра.

"Курдистан всегда был колыбелью мирного сосуществования. На протяжении тысячелетий наш регион объединял разные народы, религии и верования. Сосуществование и взаимное признание стали частью нашей культуры и образа жизни", — сказал он.

"Я всегда горжусь этой культурой и приложу все усилия, чтобы поддерживать и развивать эту прекрасную культуру. Наш нарратив — это повествование о любви и мирном сосуществовании, об уважении к другим, равенстве и справедливости. Мы не позволим импортировать в регион идеи ненависти и насилия". ***kurdistan.ru***

Нефть Курдистана по-прежнему не может попасть на рынок

Турция и Ирак 19 июня обсудили технические аспекты возобновления экспорта сырой нефти с северных нефтяных месторождений Ирака и из полуавтономного Курдистана.

Стороны договорились, что для разблокирования около 450 тыс. баррелей в сутки потоков нефти потребуется политическое соглашение. Техническая делегация из Турции посетила Багдад, чтобы обсудить возобновление потоков нефти по иракско-турецкому трубопроводу в турецкий средиземноморский порт Джейхан, а затем танкерами на международные рынки, пишет Reuters со ссылкой на анонимных представителей нефтяной отрасли.

Источники уточнили, что решения о возобновлении потоков не будет, и ожидаются новые встречи.

Экспорт нефти по трубопроводу Киркук-Джейхан прекращен в конце марта по решению арбитража Международной торговой палаты, который постановил, что Эрбиль должен согласовывать поставки Анкаре с Багдадом. Турция решению подчинилась и перестала принимать нефть из трубопровода. И вроде бы все стороны готовы возобновить экспорт из Иракского Курдистана на условиях Ирака, но вопрос с компенсацией ущерба за несогласованный в предыдущие годы экспорт остается нерешенным. ***kurdistan.ru***

Пешмерга провели очередную операцию по борьбе с ИГ в горах Карачох

Силы пешмерга Иракского Курдистана 15 июня провели поисковую операцию в районах, окружающих гору Карачох в провинции Эрбиль, чтобы противостоять угрозам безопасности, исходящим от боевиков "Исламского государства" (ИГ). В заявлении министерства пешмерга сказано, что операция была начата в 17:00 14-й пехотной бригадой сил пешмерга, и ее целью были укрытия боевиков ИГ в деревнях Гаур, Кандал, Гирдешин, Малакага и Кабак Раш.

В заявлении отмечается, что основной целью операции было уничтожение укрытий и укрепле-

ние безопасности в районах, где могут находиться остатки ИГ.

Несмотря на давнее заявление иракского правительства о "полном поражении" ИГ, спорные районы Ирака остаются оплотом террористической группировки. Гора Карачох, известная сложной сетью туннелей, стала убежищем для боевиков ИГ, которые продолжают представлять серьезную угрозу в этом районе. ***kurdistan.ru***

Премьер-министр Барзани и представители ПРООН обсудили экономическую диверсификацию

Премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани 21

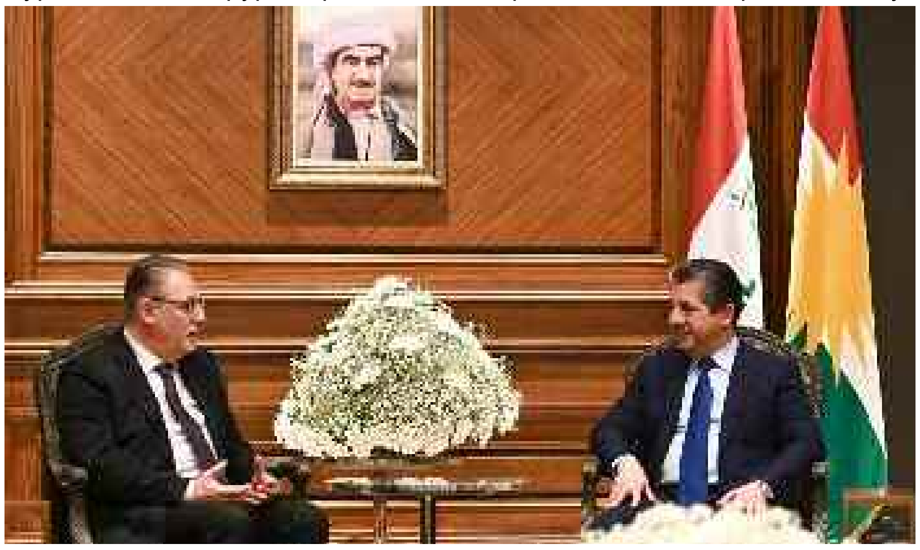

июня провел встречу с делегацией Программы развития Организации Объединенных Наций (ПРООН) во главе с Абдаллой Аль Дардари, помощником Генерального секретаря и директором Регионального бюро ПРООН для арабских государств.

В ходе встречи обсуждались проекты и сотрудничество ПРООН в области экономической диверсификации и борьбы с изменением климата. Об этом говорится в заявлении премьер-министра Барзани на его официальной странице в Facebook.

На переговорах также были отмечены текущие реформы, проводимые Девятым кабинетом Регионального правительства Курдистана (КРГ) в области диверсификации экономики, цифровизации государственных услуг, модернизации банковской системы и содействия местным и иностранным инвестициям.

Кроме того, на встрече обсуждались водохозяйственные мероприятия, строительство новых плотин и охрана водных ресурсов.

Сотрудничество между КРГ и ПРООН направлено на усиление экономического развития, содействие устойчивости и повышение общего благосостояния Курдистана. *kurdistan.ru*

Курдистан по-прежнему является домом для почти миллиона иракских беженцев

По данным Регионального правительства Курдистана (КРГ), в Иракском Курдистане все еще находится около миллиона иракских беженцев и внутренне перемещенных лиц (ВПЛ). Это гостеприимство принесло Курдистану репутацию "гуманитарного центра" для людей, бегущих насилия, преследований и конфликтов.

По данным правительства, почти 30 % этих беженцев и ВПЛ живут в лагерях по всему Курдистану, а 70 % проживают за пределами лагерей.

Глава комитета по миграции федерального парламента Ирака Шариф Слеман ранее сообщил "BasNews", что по меньшей мере 800 000 этих беженцев прибыли из южных и центральных иракских провинций, и в настоящее время проживающих в 28 лагерях беженцев в Курдистане. Только в Дохуке проживает не менее 300 000 беженцев и вынужденных переселенцев.

Управление этими лагерями обходится в 867 миллионов долларов в год, что создает значительную финансовую нагрузку на КРГ, в то время, когда регион уже

сталкивается с огромными экономическими проблемами после прекращения экспорта сырой нефти через порт Джейхан в Турции. Эти беженцы и ВПЛ бежали от войны, насилия и конфликта в Ираке в поисках убежища в Курдистане. Многие из них нашли убежище в Курдистане после того, как террористическая группировка "Исламское государство" (ИГ) захватила большие территории Ирака в 2014 году.

Большинство беженцев по-прежнему остаются в Курдистане, не желая возвращаться в места своего происхождения из-за политической нестабильности, плохого качества государственных услуг и нестабильной ситуации с безопасностью в стране. *kurdistan.ru*

США мешают курдам договариваться с правительством Сирии, заявили в МИД

США мешают курдам договариваться с правительством Сирии, заявил замглавы МИД России Михаил Богданов перед началом 20-ой встречи "астанинского" формата. "Конечно, американцы поддерживают ряд курдских организаций, которые там организовывают такое мини-квазигосударство со своей администрацией. Это абсолютно неприемлемо. Мы, конечно, за решение проблем курдов через диалог. Но, к сожалению, я думаю, что американцы в этом не заинтересованы и своим курдским союзникам не позволяют вести диалог с Дамаском", - сказал он журналистам.

В столице Казахстана 20-21 июня проходит 20-ый раунд "астанинских" переговоров по урегулированию в Сирии.

Вместе с этим в Астане рассмотрят подготовку проекта "дорожной карты" по нормализации отношений между Сирией и Турцией.

В переговорах участвуют делегации стран-гарантов - России, Турции и Ирана, представители правительства Сирии и сирийской оппозиции, ожидается участие спецпосланника генсека Гейра Педерсена. *kurdistan.ru*

Экс-лидер прокурдской партии Турции сожалеет о решении поддержать Кылычдароглу на выборах

Находящаяся в заключении экс-сопредседатель прокурдской "Демократической партии народов" (ДПН) Фиген Юксекдаг заявила, что поддержка Кемаля Кылычдароглу на

минувших президентских выборах оказалась ошибкой. Политик уверен, что вместо этого следовало выдвинуть собственного кандидата на пост лидера Турции, а также составить список из сторонников ДПН для участия в парламентских выборах.

"Голосование 2023 года было уникальным процессом для ДПН, и ее неспособность сосредоточиться на собственных силах и накопленном опыте привела к неправильному выбору в пользу Кылычдароглу", — сказала она. Обсуждалась идея выдвижения женщины-кандидата, однако ее реализации помешали "поздняя подготовка и слабая решимость" членов партии.

Женщина провела в тюрьме свыше шести лет, после того как получила обвинение в подстрекательстве и оправдании терроризма. Одновременно с Юксекдаг были осуждены и некоторые ее сопартийцы, включая бывшего кандидата в президенты Селахаттина Демирташа. Комитет министров Совета Европы (СЕ) ранее призывал Реджепа Тайипа Эрдогана высвободить арестованных оппозиционеров, однако новоизбранный президент не демонстрирует намерений подчиниться этим требованиям.

Кемаль Кылычдароглу являлся единым кандидатом от оппозиционного "Национального альянса" на президентских выборах, первый тур которых состоялся 14 мая. По итогам голосования ни один из претендентов не получил необходимых для победы 50% голосов. Во втором туре, прошедшем 28 мая, Эрдоган был признан победителем после обработки 99,43% бюллетеней, набрав 52,14% голосов против 47,86% оппонента. *kurdistan.ru*

Ирак разыгрывает газовые месторождения

Ирак готов к шестому раунду торгов на право получить лицензии на разработку газовых участков. Речь идет об 11 блоках, из них 8 — в западной провинции Анбар, 1 — в Мосуле, 1 — между

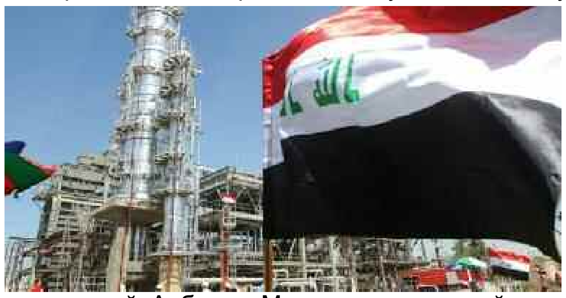

провинцией Анбар и Мосулом, последний — в городе Наджа на юге Ирака. Министерство нефти ИРИ приглашает заинтересованные, в том числе иностранные, компании принять участие в торгах, пишет Reuters, ссылаясь на сообщение ведомства. Ираку чрезвычайно нужен природный газ для собственной электрогенерации. Сейчас добываемый вместе с нефтью попутный газ Ирак сжигает — у страны нет мощностей для его переработки. Одновременно Ирак покупает газ для своих электростанций у Ирана. Министерство нефти страны ранее высказывало надежды, что 27-миллиардный проект французской TotalEnergies (в партнерстве с QatarEnergy и иракскими властями), включающий в себя рост добычи не только нефти, но и газа, поможет Ираку отказать от импорта иранского газа. *kurdistan.ru*

535:1.QXD 25.06.2023 19:51 Page 20

ДИПЛОМАТ

KÜRD DÎPLOMAT

№ 23 (535) 17 - 23 июн 2023-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Масрур Барзани принял военную делегацию Великобритании

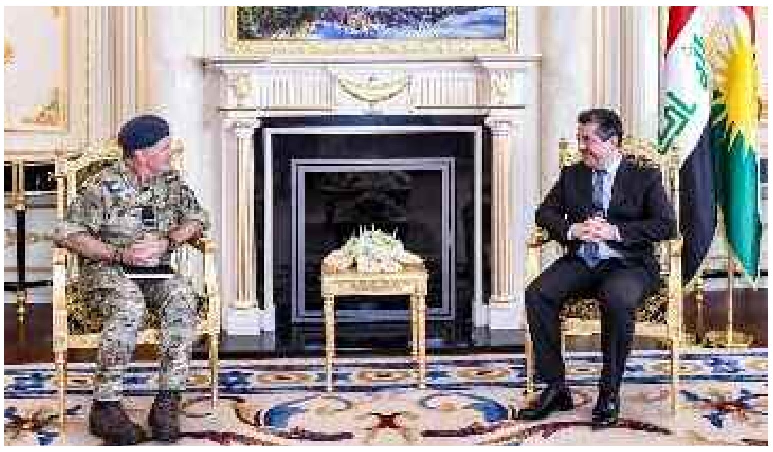

Премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани принял военную делегацию Великобритании во главе с маршалом авиации Сэмми Сэмпсоном, старшим советником Министерства обороны Великобритании по Ближнему Востоку и Северной Африке.

В сообщении на Facebook премьер-министр Барзани выразил удовлетворение встречей и обозначил ключевые темы обсуждения. Основное внимание было уделено последним событиям в Ираке с упором на защиту конституционных прав Курдистана и соблюдение существующих соглашений.

Стороны согласились в том, что парламентские выборы в Курдистане, назначенные на 18 ноября этого года, "больше не должны откладываться и должны состояться в этом году".

"Мы подтвердили, что Региональное правительство Курдистана готово сотрудничать со всеми сторонами для проведения и продвижения эффективного избирательного процесса", — отметил он.

На встрече также были рассмотрены важные вопросы, в том числе условия на спорных территориях и настоятельная необходимость прекращения оккупации курдских сельскохозяйственных угодий. Обсуждения также касались поддержки органов безопасности Курдистана и текущих реформ в министерстве пешмерга. ***kurdistan.ru***

Италия вернула Ираку 2800-летний раритет

Ирак представил репатриированную из Италии каменную табличку возрастом 2800 лет, на которой изображены знаки ассирийского царя Салманасара III. На табличке с клинописным текстом древневавилонского алфавита изображены знаки отличия Салманасара III, ассирийского царя, правившего регионом Нимрод на территории современного северного Ирака с 858 по 823 год до н. э.

Хотя обстоятельства, связанные с попаданием артефакта в Италию, остаются неясными, итальянские власти передали ее президенту Ирака Абдул Латифу Рашиду во время его недавнего визита в Болонью.

Выражая благодарность, президент Рашид заявил во время церемонии передачи культурной ценности Национальному музею в президентском дворце в Багдаде в воскресенье: "Я хотел бы поблагодарить итальянских официальных лиц за их усилия и сотрудничество в возвращении этого артефакта".

По словам, директора Багдадского совета древностей и наследия Лайта Маджида Хусейна, табличка прибыла в Италию в 1980-х годах и впоследствии была изъята полицией.

Министр культуры Ирака Ахмед Факак аль-Бадрани подчеркнул значение артефакта, заявив, что его клинописный текст остался нетронутым. Однако он признал, что обстоятельства, связанные с его обнаружением, остаются неясными, предположив, что он мог быть найден во время археологических раскопок или работ на Мосулской плотине, крупнейшей плотине Ирака, построенной в 1980-х годах.

Современный Ирак известен как родина шумерской, аккадской, вавилонской и ассирийской цивилизаций, которые способствовали развитию письменности и основанию первых городов в истории человечества.

Богатые древности страны стали объектом массовых грабежей, которые усилились после хаотических последствий вторжения США в 2003 году.

Президент Рашид подтвердил приверженность страны возвращению всех археологических артефактов Ирака из-за рубежа, выразив стремление превратить Национальный музей в один из лучших в мире.

Аналогичным образом в мае прокурор Нью-Йорка Элвин Брэгг объявил о возвращении в Ирак двух древних скульптур, известнякового месопотамского слона и алебастрового шумерского быка из древнего города Урук, которые были украдены во время войны в Персидском заливе и ввезены контрабандой в Нью-Йорк в конце 1990-х годов.

Шумерский бык был частью частной коллекции Шелби Уайта, миллиардера-филантропа и попечителя Метрополитен-музея. ***kurdistan.ru***

Министр: В Курдистане нет политзаключенных

Курдский регион Ирака гордится тем, что создал среду, в которой любой человек с любыми политическими взглядами может свободно выражать свое мнение по всем вопросам, утверждает курдский министр.

"С точки зрения свободы выражения мнений, в Курдистане создана очень хорошая демократическая среда для всех без какой-либо дискриминации", — заявил министр внутренних дел Регионального правительства Курдистана (КРГ) Ребар Ахмад во время своего выступления в Институте мира США в субботу, 17 июня. "Никто не преследуется и не будет преследоваться за свое мнение. Я с гордостью могу сказать, что никто не сидит в тюрьме за то, что у него другие политические взгляды".

Министр подчеркнул, что права людей всех сообществ, всех религиозных и политических взглядов остаются главным приоритетом курдского правительства, которое поощряет свободную прессу через многочисленные программы, в том числе через самих правительственных чиновников, которые приветствуют сообщения, указывающие на недостатки.

Премьер-министр Курдистана Масрур Барзани неоднократно приглашал представителей разных СМИ, чтобы выслушать их мнения о работе правительства и общей ситуации в Курдистане. ***kurdistan.ru***

WP: США пытаются при помощи переговоров не допустить новых атак Ирана в Сирии

Администрация президента США Джо Байдена пытается при помощи непрямых переговоров с Ираном гарантировать недопущение новых атак на американских военных в Сирии. Об этом сообщила во вторник газета The Washington Post. По ее данным, американские переговорщики хотят добиться деэскалации в отношениях и предупредили Иран, что США будут вынуждены ответить на новые атаки в Сирии, в том числе военным путем. "Никто в этой администрации не хочет, чтобы что-нибудь плохое случилось в следующие полтора года [до президентских выборов в США - прим. ТАСС]", - сказал источник издания, знакомый с ходом переговоров.

14 июня газета The Wall Street Journal сообщила, что администрация президента США Джо Байдена тайно возобновила переговоры с Ираном в декабре прошлого года при посредничестве Омана. Вашингтон намерен снизить вероятность разработки Тегераном ядерного оружия и добиться освобождения американцев, содержащихся под стражей в Иране. Иранские власти, в свою очередь, добиваются освобождения замороженных банковских активов. ***kurdistan.ru***

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN
ÎMTÎYAZ Û SERNIVÎSAR:
TAHÎR SÎLÊMAN
УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
ТАХИР СУЛЕЙМАН
Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:
Tariyel Cəlil
Xüsusi müxbir:
Nofəl Ədalət
Региональный корреспондент:
Усуб Тейфур
Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17
Navnîsan: Bakû Az1040, soqaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17
Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.
e-mail: hewler@mail.ru
Şəhadətnamə: NFŞ 005004966
BUSB-un Sabunçu rayon filialı
VÖEN 1800061582
H/h 438010000
Sifariş: 1500